

Instytut Nauk
o Polityce
i Administracji

KUL 1918
KATOLICKI
UNIwersYTET
LUBELSKI
JANA PAWŁA II

Studenckie Zeszyty Naukowe

6 / 2024

OPIEKUN NAUKOWY
dr Aleksandra Kuczyńska-Zonik

RECENZENCI
dr Jakub Bornio
dr Wojciech Łysek
dr Małgorzata Samojedny
dr Wojciech Szczerbowicz

ISSN 2392-3555

Instytut Nauk o Polityce i Administracji
Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II

Lublin 2024

Spis treści

Słowo wstępne.....4

Artykuły

Julia Czajka, *Zaangażowanie komponentu militarnego w międzynarodową pomoc humanitarną*.....5

Maryna Marchenko, *Konflikt pamięci historycznych na Ukrainie i ich narracje: treść, przyczyny i rozwiązanie*.....16

Nikita Nalivko, *Relacja Rosji z gruzińskimi państwami de facto*.....31

Veronika Myronenko, *Stosunki niemiecko-ukraińskie: przeszłość i teraźniejszość*.....38

Słowo wstępne

Rok 2024 był rokiem wielu istotnych wydarzeń międzynarodowych, które w znaczący sposób wpłynęły na sytuację geopolityczną oraz sytuację na świecie. Wybory prezydenckie w Stanach Zjednoczonych i Gruzji, trwająca wojna w Ukrainie oraz konflikt między Izraelem a Hamasem są tylko niektórymi z kluczowych wydarzeń, które ukształtowały globalny krajobraz tego roku. W tym kontekście pytania o bezpieczeństwo, stabilność oraz współpracę międzynarodową nabierają nowego wymiaru.

Autorzy szóstego numeru *FORUM*, czyli studenckich zeszytów naukowych Instytutu Nauk o Polityce i Administracji Katolickiego Uniwersytetu Lubelskiego Jana Pawła II czasopisma podjęli próbę analizy wyzwań, przed którymi staje Europa i świat w obliczu dynamicznych zmian politycznych, społecznych i technologicznych. W skład numeru wchodzi cztery artykuły naukowe, które łączy wspólne zainteresowanie tematyką bezpieczeństwa oraz współpracy na różnych poziomach. Pierwszy artykuł koncentruje się na pomocy humanitarnej realizowanej przez siły zbrojne. Autorka analizuje przypadki interwencji wojskowych w sytuacjach kryzysowych, wskazując na wyzwania i możliwości zwiększenia efektywności tego rodzaju działań. Drugi tekst dotyczy konfliktów pamięci na Ukrainie, w którym omawiane są sposoby wpływu narracji historycznych na bieżącą politykę oraz relacje społeczne w tym państwie, a także ich znaczenie dla budowania tożsamości narodowej. Trzeci artykuł podejmuje temat relacji Rosji z gruzińskimi państwami de facto. Autor analizuje dynamiczne zmiany w relacjach między Rosją a Abchazją i Osetią Południową, zwracając uwagę na aspekty polityczne, gospodarcze i bezpieczeństwa. Czwarty i ostatni tekst porusza temat relacji ukraińsko-niemieckich. Autorka przygląda się współpracy politycznej i wojskowej między państwami, szczególnie w kontekście wsparcia Niemiec dla Ukrainy w obliczu wojny i transformacji społeczno-ekonomicznej.

Mamy nadzieję, że przedstawione analizy staną się inspiracją do dalszej refleksji i dyskusji nad kierunkami współpracy międzynarodowej oraz budowaniem trwałego bezpieczeństwa w czasach pełnych niepewności.

Redakcja

Zaangażowanie komponentu militarnego w międzynarodową pomoc humanitarną

Streszczenie: Celem artykułu jest usystematyzowanie stanu wiedzy na temat zaangażowania komponentu militarnego na rzecz udzielania międzynarodowej pomocy humanitarnej w perspektywie ostatnich 15 lat. W artykule omówiono istotę zaangażowania Sił Zbrojnych w niesienie pomocy ludności cywilnej. Przedstawiono również praktyczne przykłady humanitarnych operacji wojskowych oraz aspekt współpracy cywilno-wojskowej w tym zakresie. Należy podkreślić, iż temat działań wojskowych na rzecz pomocy humanitarnej w niniejszej publikacji nie został w pełni wyczerpany, a stanowi jedynie niewielki element do dalszej, pogłębionej eksploracji.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo humanitarne, pomoc humanitarna, współpraca cywilno-wojskowa, działania wojskowe, Siły Zbrojne

Wstęp

Choć misje i wizje Sił Zbrojnych państw na świecie różnią się, w zależności od geopolitycznego położenia kraju, koncepcji bezpieczeństwa narodowego, sposobu prowadzenia polityki zagranicznej, a także budżetu, można przyjąć, iż większość armii na świecie odnosi się do uniwersalnych zasad, które zakładają utrzymanie gotowości do realizacji zadań przez Siły Zbrojne w trzech podstawowych wymiarach. Pierwszy i drugi wymiar dotyczą aspektu wewnętrznego: zagwarantowania obrony własnego państwa, przeciwstawianie się wszelkiej agresji oraz wspieranie bezpieczeństwa wewnętrznego i pomoc społeczeństwu. Trzeci i fundamentalny z punktu widzenia niniejszego artykułu dotyczy udziału w procesie stabilizacji sytuacji międzynarodowej oraz udziału w operacjach reagowania kryzysowego i humanitarnych².

W ostatnim czasie temat humanitarnego wymiaru użycia sił zbrojnych zyskał na popularności. Spowodowane jest to występowaniem kryzysów, w skład których zalicza się również sytuacje kryzysowe natury środowiskowej i ekologicznej, takich jak klęski żywiołowe, powodzie, susze, huragany. Wpływają one na konieczność niesienia pomocy, szczególnie cierpiącej ludności cywilnej.

Sojusz NATO w swoich dokumentach definiuje kryzys jako „sytuację, gdy istnieje zagrożenie dla istotnych priorytetów, interesów lub celów zaangażowanych stron, a także zestaw gwałtownych i nieuniknionych zdarzeń, które powodują wzrastający wpływ sił destabilizujących w ogólnym systemie na poziomie powyższej normy akceptowalnej (standardowej, stabilizacji) z narastającym prawdopodobieństwem wystąpienia przemocy”³. Z kolei wedle polskiej ustawy o zarządzaniu kryzysowym, sytuacja kryzysowa to „sytuacja wpływająca negatywnie na poziom bezpieczeństwa ludzi, mienia w znacznych rozmiarach lub środowiska, wywołującą znaczne ograniczenia w działaniu właściwych organów administracji publicznej ze względu na nieadekwatność posiadanych sił i środków”⁴.

Jak zauważają badacze, ale i praktyka operacji, międzynarodowa pomoc humanitarna udzielana jest *ad hoc* do rozwiązywania konkretnych sytuacji, także kryzysowych⁵. W działania humanitarne zaangażowane są nie tylko organizacje pomocowe, ale również Siły Zbrojne. Najświeższym przykładem

¹ Studentka studiów magisterskich na kierunku Bezpieczeństwo Międzynarodowe i dyplomacja, Wydział Bezpieczeństwa Narodowego, Akademia Sztuki Wojennej, e-mail: j.czajka099@gmail.com.

² *Misja i wizja Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, <https://www.wojsko-polskie.pl/misja-wizja/> [31.03.2024].

³ *NATO Handbook*, Public Diplomacy Division NATO 2006, s. 43-50, <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf> [31.03.2024].

⁴ *Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym*, art. 3 pkt 1, <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20070890590/U/D20070590Lj.pdf> [31.03.2024].

⁵ J. Klučka, R. Ondrejka., M. Titko, J. Ristvej, *Prognozowanie zagrożeń bezpieczeństwa i kryzysy humanitarne* [w:] A. Bogucka, *Pomoc humanitarna we współczesnych operacjach i misjach pokojowych NATO oraz ONZ - case study*, Wrocław 2021, s. 92.

zaangażowania komponentu militarnego w udzielenie pomocy humanitarnej jest zaangażowanie polskiej jednostki saperkiej w sierpniu 2023 roku. Na podstawie decyzji ówczesnego Ministra Obrony Mariusza Błaszczaka, w ramach pomocy sojuszu, 2 Pułk Inżynieryjny z Inowrocławia, dzięki wydzielonym siłom i środkom, udzielił pomocy w budowie mostu pontonowego po powodzi w Słowenii⁶. Warto zaznaczyć, iż Siły Zbrojne w operacjach tego typu nie powinny stanowić komponentu wiodącego. To organizacje humanitarne powinny działać pierwszoplanowo i to właśnie one są przygotowane do tego, aby nieść profesjonalną pomoc.

Celem niniejszego artykułu jest usystematyzowanie stanu wiedzy na temat działań wojskowych na rzecz udzielania międzynarodowej pomocy humanitarnej w perspektywie ostatnich 15 lat w odniesieniu do sojuszniczej doktryny wsparcia Allied Joint Publication (AJP)-3.4.3, Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Humanitarian Assistance oraz modelu zadań Sił Zbrojnych w operacjach humanitarnych autorstwa Profesora Macieja Marszałka. Oba elementy nawiązują do wkładu wojskowego w operacje humanitarne i zostały potraktowane jako wartościowy model do weryfikacji stanu współczesnej rzeczywistości. Oprócz praktycznych przykładów interwencji wojskowych w celach humanitarnych, autorka porusza aspekty współpracy cywilno-wojskowej w tym zakresie. Tekst dotyczy zaangażowania Sił Zbrojnych różnych państw członkowskich Paktu Sojuszu Północnoatlantyckiego NATO, w tym Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej, co tłumaczy nawiązania do sojuszniczej doktryny.

W artykule zastosowano metody badawcze takie jak: analiza danych zastanych (ang. *desk research*), krytyczna analiza dyskursu (ang. *critical discourse analysis*) oraz analiza przykładów (*case study*). Dane zostały zweryfikowane z wykorzystaniem informacji Ministerstwa Obrony Narodowej, strony internetowej Wojska Polskiego, a także literatury z dyscypliny nauk o bezpieczeństwie, co pozwala na szerokie ujęcie omawianego zagadnienia. Autorka niniejszego artykułu przyjmuje założenie, iż jakkolwiek zmieniają się środowisko operacyjne czy okoliczności zaangażowania komponentu militarnego we wcześniejsze operacje humanitarne (przed 2010 rokiem), tak można sformułować podobne wnioski wobec rozważanego tematu.

1. Istota zaangażowania komponentu militarnego w pomoc humanitarną

Prawo ludzi do otrzymywania pomocy humanitarnej od dawna jest powszechnie uznawane i akceptowane⁷. Reakcją na cierpienie ludności cywilnej, często poszkodowanej w wyniku katastrof naturalnych, wielkich awarii technicznych czy konfliktów zbrojnych, jest zaangażowanie różnych podmiotów międzynarodowych.

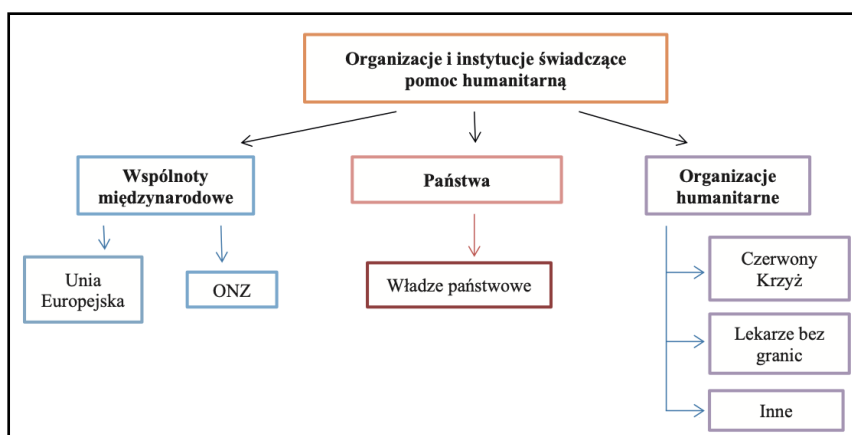
Współdziałanie obejmuje organizacje (wspólnoty) międzynarodowe, państwa (władze państwowe), organizacje pomocowe (humanitarne), pozarządowe a także ważny komponent wykonawczy – Siły Zbrojne (Rys. 1). Stanowią one istotny element systemu zarządzania kryzysowego. Działania w postaci operacji humanitarnych uznaje się za jeden z najważniejszych rodzajów operacji o charakterze reagowania kryzysowego, ze względu na to, iż stanowią one zdecydowaną reakcję i ulgę dla cierpiącej ludności cywilnej.

---

⁶ *Polscy saperzy kończą misję w Słowenii*: <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/40359?t=Polscy-saperzy-koncza-misje-w-Slowenii> [dostęp: 31.03.2024 r.].

⁷ M. Marszałek, *Humanitarny wymiar użycia sił zbrojnych: teoria i praktyka operacji humanitarnych*, 2018, s. 7.

Rys. 1. Organizacje i instytucje świadczące pomoc humanitarną

Źródło: J. Kubás, R., Ondrejka, J., Ristvej, *Organizacja i procedury działania w przypadku kryzysów humanitarnych*, Wrocław 2022, s. 45.

Najczęstszą determinantą klęsk humanitarnych są klęski żywiołowe⁸. Zagrożenia związane z katastrofami naturalnymi odnoszą się do różnorodnych zjawisk środowiskowych, które stanowią przyczynę podjęcia reakcji. Te zjawiska obejmują między innymi dzikie pożary, których przyczyną są nie tylko wysokie temperatury i ocielenie klimatu, ale także działalność człowieka, czy sytuacji powodzi lub suszy.

Pomoc humanitarna może być udzielana w różnorodnych formach: wsparcie materialnego lub logistycznego. Musi ona nastąpić stosunkowo szybko, natychmiast po wystąpieniu katastrofy, stanowiąc odpowiedź na pierwsze skutki. Może być udzielana przez podmioty krajowe, jak i zewnętrzne, zwłaszcza gdy skala (rozmiar) katastrofy uniemożliwiają dotkniętemu nią państwu poradzenia sobie z jej skutkami. Oczekiwaniem środowiska międzynarodowego jest zdecydowana i co najważniejsze – natychmiastowa reakcja na wystąpienie katastrofy. Jednak uruchomienie i dostarczenie pomocy humanitarnej jest uzależnione od kilku czynników (Rys. 2).

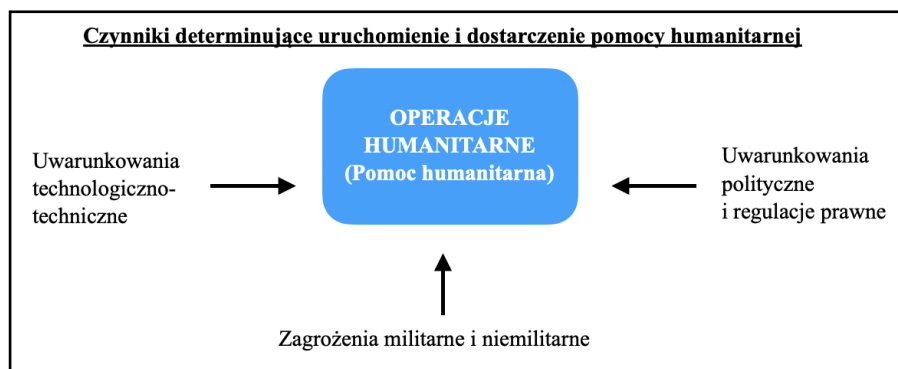
Po pierwsze, w kontekście uwarunkowań politycznych i regulacji prawnych, pomoc międzynarodowa może nastąpić wtedy, gdy uprzednio nastąpi uruchomienie pomocy na poziomie narodowym. Jest to sytuacja, gdy podmiot dotknięty zdarzeniem kryzysowym wykazuje się własną determinacją w jego zwalczeniu, a mimo to nie daje rady osiągnąć stabilizacji sytuacji za pomocą swoich sił i środków. Po drugie, uruchamiając interwencyjne dostarczenia pomocy humanitarnej, decydenci muszą mieć na względzie zagrożenia militarne i niemilitarne, które związane są z środowiskiem operacji i mogą mieć wpływ na zaangażowane podmioty w działalność pomocową. Trzeci aspekt stanowią uwarunkowania technologiczno-techniczne. Siły Zbrojne dysponują bowiem odpowiednią techniką wojskową oraz uzbrojeniem, które może pomóc w zwalczaniu skutków katastrof w przypadku operacji humanitarnych, zapewniając współdziałanie w monitorowaniu zagrożeń, wykonywaniu zadań poszukiwawczo-ratowniczych czy pomoc w ewakuowaniu poszkodowanej ludności i mienia⁹. Na marginesie prowadzonych rozważań w odniesieniu do pierwszych dwóch czynników warto zwrócić uwagę na

⁸ M. Marszałek, *Humanitarny wymiar...*, s. 7.

⁹ Art. 25. Użycie oddziałów Sił Zbrojnych do wykonywania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego - Zarządzanie kryzysowe, <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/zarzadzanie-kryzysowe-17348453/art-25> [31.03.2024].

państwa dysfunkcyjne. Ich cechą jest to, że „nie są w stanie wykonywać swoich podstawowych funkcji”¹⁰. Jest to istotne zarówno w kontekście zagrożeń militarnych, jak i uwarunkowań prawnych (rząd państwa dysfunkcyjnego, który nie sprawuje kontroli nad swoim terytorium, nie może zainicjować własnych działań humanitarnych).

Rys. 2. Czynniki determinujące dostarczenie pomocy humanitarnej

Źródło: opracowanie własne.

Zaangażowanie Sił Zbrojnych w sytuacje kryzysowe o podłożu humanitarnym, jest drugoplanowe i polega na wspieraniu organizacji humanitarnych, które stanowią wiodący komponent w zwalczaniu skutków katastrof¹¹. Doktryna sojusznicza AJP 3.4.3 zawiera najważniejsze obszary działalności komponentu wojskowego i odnoszą się one do:

- pomocy w przypadku klęsk żywiołowych (ang. *Disaster Relief*)
- wsparcia dla przesiedlonych cywilów (ang. *Support to Dislocated Civilians*)
- pomocy i wsparcie techniczne (ang. *Technical Assistance and Support*)
- konsekwencje chemiczne, biologiczne, radiologiczne i nuklearne (ang. *Chemical, Biological, Radiological, and Nuclear Consequence*)
- zarządzanie (ang. *management*)
- zapewniania bezpieczeństwa (ang. *provide security*)¹².

Choć wymieniony w doktrynie zestaw zadań Sił Zbrojnych w operacjach tego typu jest dość obszerny, Profesor Maciej Marszałek wyszczególnia 4 najważniejsze typy tych zadań, które stanowią model zadań Sił Zbrojnych w operacjach humanitarnych:

1. "dostarczanie pomocy humanitarnej
2. osłona organizacji cywilnych prowadzących działalność humanitarną
3. udzielanie pomocy uchodźcom i wysiedleńcom
4. przywracanie porządku w obszarze objętym kryzysem (wymuszanie pokoju)"¹³.

Najważniejszą formę wsparcia Sił Zbrojnych w sytuacjach kryzysowych w ramach zapewnienia pomocy ludności cywilnej jest *transport zaopatrzenia i dostarczenie go* do obszaru objętego katastrofą. Choć podkreślane w wielu pracach badawczych zaangażowanie wojskowe traktowane jest jako *ostatnia deska ratunku*, nie da się odmówić szybkości reakcji, skoordynowania i dostarczenia niezbędnej

¹⁰ W. Trybuł, *Uznanie prawnomiędzynarodowe i suwerenność w odniesieniu do państw dysfunkcyjnych* [w:] *Wybrane aspekty funkcjonowania państwa w XXI wieku*, red. J. Brudnicka, W. Trybuł, Warszawa 2019, s. 52.

¹¹ M. Marszałek, *Humanitarny wymiar...*, dz. cyt., s. 136.

¹² *Allied Joint Publication (AJP)-3.4.3: Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Humanitarian Assistance*, s. 7, https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a75c0bbe5274a545822df3f/doctrine_nato_humanitarian_assistance_ajp_3_4_3.pdf [31.03.2024].

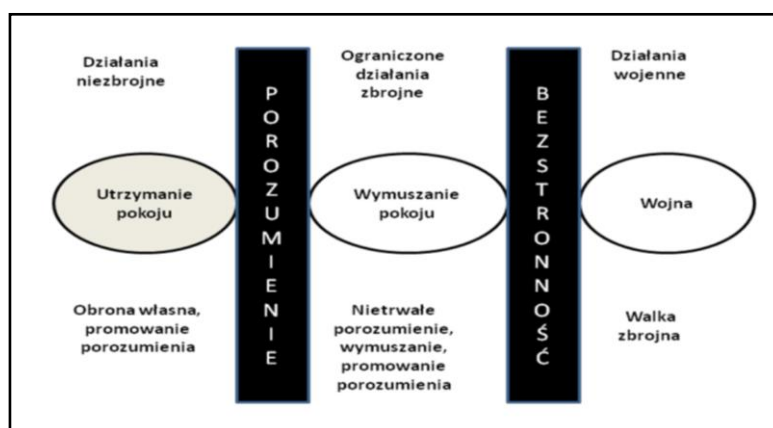
¹³ M. Marszałek, *Humanitarny wymiar...*, s. 136.

pomocy, co wynika z natury funkcjonowania Sił Zbrojnych do bycia gotowym do działania w różnych sytuacjach, bez elementu zaskoczenia. Z tego względu pomoc i zaangażowanie komponentu militarnego jest tak ważne dla ratowania cywilnej ludności w obliczu kryzysów humanitarnych. Istotą jest także odpowiednie zabezpieczenie organizacji cywilnych prowadzących działalność humanitarną. Siły Zbrojne w tym zakresie są odpowiedzialne za płynne dostarczanie pomocy poprzez zapewnienie bezpieczeństwa i ochrony organizacjom pomocowym i humanitarnym, chociażby poprzez ich konwojowanie i kontrolę nad dostarczeniem oczekiwanej pomocy na czas. Istotą wsparcia wojskowego w operacjach humanitarnych jest również zabezpieczenie ludności cywilnej, uchodźców i przesiedleńców. Główne zadanie Sił Zbrojnych w tym obszarze polega na zabezpieczeniu infrastruktury, w szczególności zapewniając budowę obozów dla uchodźców. Ostatni typ aktywności komponentu wojskowego w interwencjach humanitarnych to wymuszanie pokoju. W opinii badaczy i ekspertów do spraw międzynarodowych, wymuszanie pokoju jest specyficznym rodzajem operacji o charakterze wsparcia pokoju¹⁴. Odnosi się ono do stosowania działań zbrojnych w ograniczonym zakresie (Rys. 3).

W literaturze przedmiotu wiele wątpliwości budzi kwestia legalności prowadzenia operacji wymuszania pokoju. Istotne jest bowiem uzyskanie mandatu organizacji międzynarodowych odpowiedzialnych za utrzymanie pokoju i bezpieczeństwa na świecie (na przykład Rady Bezpieczeństwa Organizacji Narodów Zjednoczonych), na mocy których Siły Zbrojne mają legitymację międzynarodową do realizacji zadań w ramach tego typu operacji¹⁵.

Rys. 3. Istota operacji wymuszania pokoju

Źródło: M. Marszałek, *Wymuszanie pokoju w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego* [w:] *Od nauk wojskowych do nauk o bezpieczeństwie*, red. nauk. M. Minkina, J. Zieliński, Siedlce 2016, s. 10, https://www.researchgate.net/publication/332233724_Wymuszanie_pokoju_w_systemie_bezpieczenstwa_miedzynarodowego [31.03.2024].

Siły Zbrojne Rzeczypospolitej Polskiej również angażują się w zwalczanie sytuacji zagrożeń o podłożu kryzysowym. Efektywnie wydzielają swoje siły i środki przeznaczone do użycia w tego typu sytuacjach. Jak wskazują dane liczbowe, Siły Zbrojne RP na taką okoliczność są w stanie wydzielić około 3,5 tysiąca żołnierzy oraz 600 jednostek sprzętu¹⁶. Rodzaje odpowiednio wyszkolonego personelu oraz specjalistycznego sprzętu wysyłanych w miejsce kryzysu zależne jest od rodzaju klęski, jaka zaistniała. Mogą to być jednostki dysponujące i obsługujące sprzęt inżynierski, chemiczny lub transportowy (samochody ciężarowe). Przykładem udostępniania swoich zasobów technicznych przez SZ RP jest udo-

¹⁴ M. Marszałek, *Wymuszanie pokoju...*, s. 7.

¹⁵ Ibidem, s. 5.

¹⁶ Z. Kuśmierk, *Udział wojska w sytuacjach kryzysowych*, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy, 2014, nr 10(1), s. 19.

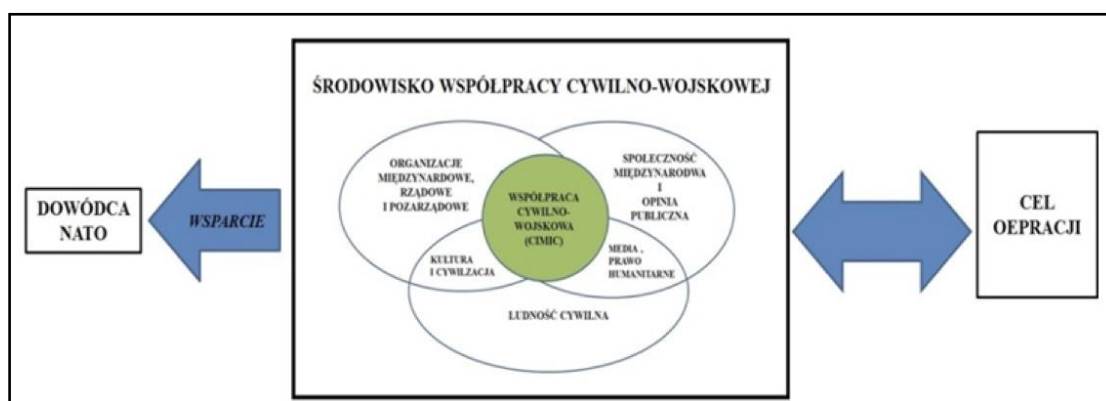
stępnianie sprzętu przeprawowego, takich jak gąsienicowe transportery pływające lub łodzie desantowe, które niezbędne są chociażby do ewakuacji ludności, mienia czy dostarczania pomocy humanitarnej w aspekcie technicznym.

2. Aspekt współpracy cywilno-wojskowej w operacjach humanitarnych

Przedstawiając działania wojskowe na rzecz pomocy humanitarnej nie sposób jest pominąć aspektu współpracy cywilno-wojskowej. Siły Zbrojne, celem zwalczania zagrożeń kryzysowych, współdziałają z szerokim spektrum organizacji, nie tylko z organizacjami międzynarodowymi, lokalnymi władzami, ale także z instytucjami pozarządowymi.

Według słownika terminów z zakresu bezpieczeństwa, współpraca cywilno-wojskowa¹⁷ „odnosi się do skoordynowanych działań mających na celu wsparcie sił zbrojnych NATO jak i narodowych, a zachodząca pomiędzy dowódcami wojskowymi i podmiotami cywilnymi, łącznie z ludnością i władzami lokalnymi, a także organizacjami i agencjami międzynarodowymi, krajowymi i pozarządowymi. Stanowi część stosunków cywilno-wojskowych zapewniających jedność wysiłku sojuszniczego i działań narodowych. Jest też wykorzystywana do ułatwienia realizacji wsparcia państwa-gospodarza”. W nawiązaniu do tej definicji, istotą jest zatem jedność wysiłku w realizacji zadań pomiędzy dowódcami wojskowymi, podmiotami cywilnymi, władzami lokalnymi oraz organizacjami międzynarodowymi, wspierając jednocześnie realizację wsparcia państwa-gospodarza (Rys. 4).

Rys. 4. Istota współpracy cywilno-wojskowej

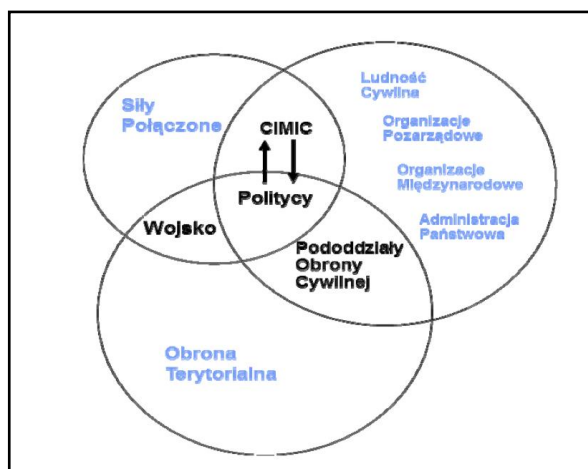
Źródło: Roślóń P., *Rozwój współpracy cywilno-wojskowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, „Obronność: zeszyty naukowe” 2016, 2(18)/, s. 189.

Celem operacji związanych z udzielaniem wsparcia humanitarnego, a zwłaszcza działań komponentu wojskowego w tym zakresie, jest prowadzenie działań w taki sposób, aby doprowadzić do stabilizacji regionu, wzmacniając jednocześnie jego stabilności, promując rozwiązania demokratyczne, praworządność i gwarantując poszanowanie praw człowieka. Współpraca cywilno-wojskowa oparta jest także o założenie osiągnięcia celu operacji poprzez stosowanie niesiłowych metod walki oraz realizację zadań z uwzględnieniem aspektów cywilizacyjnych, kulturowych i humanitarnych środowiska operacji¹⁸. Oznacza to, że wszelka pomoc musi być udzielana z poszanowaniem zasad humanitaryzmu, bezstronności, neutralności i niezależności, a także z poszanowaniem dla prawa międzynarodowego.

¹⁷ Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002, s. 163.

¹⁸ P. Roślóń, *Rozwój współpracy cywilno-wojskowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, „Obronność Zeszyty Naukowe” 2016, 2(18), s. 188.

Rys. 5. Obszary współpracy cywilno-wojskowej

Źródło: A. Miler, *Zasady, cele i zadania CIMIC*, „Rocznik bezpieczeństwa morskiego” Rok VII - 2013, s. 47.

Współpraca cywilno-wojskowa jest istotna dla skutecznej reakcji na kryzysy humanitarne i wiąże się z różnymi obszarami oraz podmiotami, które wzajemnie się przenikają i ze sobą kooperują (Rys. 5). Pierwszym podmiotem są Siły Zbrojne. Wkład komponentu militarnego w przeciwdziałanie skutkom kryzysów humanitarnych opiera się nie tylko na obronie, ale – tak jak zostało to przedstawione w części praktycznej niniejszego artykułu – na zapewnianiu wsparcia logistycznego, materialnego, pomocy w dostawach i zabezpieczaniu działań humanitarnych. Rola organizacji pozarządowych w ramach tej współpracy jest równie kluczowa. Podmioty takie jak Czerwony Krzyż, Czerwony Półksiężyc, Lekarze bez granic i inne organizacje humanitarne, odpowiadają w głównej mierze za opiekę medyczną, humanitarną i ogólne wsparcie udzielane społecznościom dotkniętym kryzysem. Swoje zadanie spełniają również agencje międzynarodowe, takie jak Organizacja Narodów Zjednoczonych (ONZ), która koordynuje działania humanitarne i odpowiada za udzielanie mandatu Siłom Zbrojnym, który jest niezbędny do legalizacji i zapewnienia transparentności działań. Nie sposób nie wspomnieć o współpracy z władzami lokalnymi. Rządy lokalne i samorządy odgrywają kluczową rolę, ponieważ aby pomoc z zewnątrz była uruchomiona, władze terenowe muszą podjąć interwencje na poziomie wewnętrznym. To właśnie na tym podmiocie spoczywa największa odpowiedzialność za niesienie pomocy na terenie, na którym doszło do katastrofy, w pierwszej kolejności. Co ważne, nawet jeśli podmiot (państwo) nie ma zasobów, to i tak decydenci (władza) musi rozpocząć jakiegokolwiek działania i zwrócić się z wnioskiem o pomoc, na przykład do wspomnianych organizacji międzynarodowych.

Dla wszystkich podmiotów współpracy cywilno-wojskowej istotne jest zrozumienie i poszanowanie dla ich różnych kompetencji, umiejętności i zasobów. Synergia wszystkich zaangażowanych komponentów, w tym elementu militarnego, umożliwia na kompleksowe reagowanie na kryzysy humanitarne i inne sytuacje kryzysowe, co przekłada się na ratowanie życia, ochronę ludności cywilnej i promowanie pokoju i stabilności na świecie.

3. Praktyczne przykłady humanitarnych operacji wojskowych

Choć istnieje wiele przykładów zaangażowania komponentu wojskowego w interwencje humanitarne związane z likwidacją skutków katastrof, autorka niniejszej publikacji postanowiła skupić się

na przykładach takich działań na przestrzeni ostatnich 15 lat. Podyktowane jest to intencją zaktualizowania dotychczasowego dyskursu badawczego w dyscyplinie nauk o bezpieczeństwie i poszerzenia piśmiennictwa o najnowsze przykłady praktyczne.

30 kwietnia 2004 roku Rada Bezpieczeństwa powołała Misję Stabilizacyjną ONZ na Haiti (MINUSTAH). Pierwotnym celem misji było niedopuszczenie do dalszych niepokoїв w kraju zagrażających międzynarodowemu pokojowi i bezpieczeństwu w regionie¹⁹. Jednak w wyniku ogromnych zniszczeń spowodowanych trzęsieniem ziemi w 2010 roku, mandat misji uległ rozszerzeniu o pomoc w odbudowie i stabilizacji państwa po tym kataklizmie, co zmieniło charakter misji w humanitarną. Właśnie wtedy wiele państw wysłało swoje Siły Zbrojne, w tym Stany Zjednoczone, Kanada i Francja, aby pomóc w akcjach poszukiwawczo-ratowniczych i dostarczyć niezbędną pomoc humanitarną.

W 2013 roku na Filipinach miało miejsce zjawisko tajfunu Haiyan. Liczba potwierdzonych ofiar śmiertelnych wyniosła 10 tysięcy osób, a wiele tysięcy uznanych zostało za zaginionych²⁰. W wyniku katastrofy brakowało wody pitnej, żywności i schronienia w postaci namiotów dla poszkodowanej ludności cywilnej. Wówczas Siły Zbrojne wielu krajów, w tym USA, Japonii i Australii, zorganizowały operacje ratunkowe i dostarczały pomoc humanitarną.

Kolejnym współczesnym, tragicznym wydarzeniem było trzęsienie ziemi w Nepalu w 2015 roku. Władze tamtego kraju niezwłocznie zwróciły się do społeczności międzynarodowej o udzielenie pomocy i wsparcia humanitarnego²¹. Na skutek kataklizmu, uszkodzonych zostało wiele dróg, ale także infrastruktura telekomunikacyjna. Niezbędne było podjęcie działań pozwalających na usunięcie skutków katastrofy, co było wyrazem wsparcia wielu krajów, w tym Indii, Chin, USA i Wielkiej Brytanii, które wysłały militarne komponenty zespołów ratunkowych i pomoc humanitarną.

Według oświadczeń Biura Koordynacji Spraw Humanitarnych Organizacji Narodów Zjednoczonych (ang. *United Nations Office for the Coordination of Humanitarian Affairs - UNOCHA*), sytuacja w państwach Sahelu (Czad, Mali, Mauretania, Niger i Sudan) jest stale pogarszająca się. Dotyczy ona klęsk humanitarnych związanych z brakiem zapewnienia bezpieczeństwa żywnościowego, z którym zmagają się ponad 6 milionów osób²². Na skutek wspomnianych klęsk, w 2016 roku, między innymi Siły Zbrojne Francji zaangażowały się w operacje humanitarne w Nigrze, dostarczając pomoc i wsparcie logistyczne, żywnościowe dla uchodźców z krajów Sahelu.

Praktyczny przykład zaangażowania się Sił Zbrojnych w redukcję skutków kryzysu humanitarnego stanowi także kryzys w Indonezji w 2018 roku na skutek trzęsienia ziemi i tsunami na wyspie Celebes. Siły Zbrojne Indonezji, ale także państwa takie jak Australia i Niemcy, udzieliły ludności cywilnej pomocy humanitarnej i medycznej. Pomoc ta realizowana była w formie wsparcia medycznego (udzielanie pomocy medycznej poszkodowanym i zapewnianie opieki zdrowotnej w obozach dla uchodźców), ale także wsparcia logistycznego (udostępnianie środków transportowych, helikopterów, statków, celem dotarcia do najodleglejszych regionów wyspy Celebes) i techniczno-inżynierskiego (pomoc w odbudowie zniszczonej infrastruktury drogowej, mostowej i budynków użyteczności publicznej).

Powyższe przykłady stanowią dowód na to, jak różnorodne są współczesne sytuacje kryzysowe w wymiarze humanitarnym, w które zaangażowane jest społeczeństwo międzynarodowe wraz z komponentem Sił Zbrojnych różnych państw. Wspierały one działania humanitarne, zapewniały niezbędną pomoc i ratunek ludności cywilnej oraz wsparcie logistyczne w dostarczaniu pomocy potrzebującym.

---

¹⁹ MINUSTAH: *Misja stabilizacyjna Organizacji Narodów Zjednoczonych na Haiti*: https://www.unic.un.org/pl/misje_pokojowe/minustah.php [31.03.2024].

²⁰ *Największy tajfun w historii zaatakował*: <https://www.newsweek.pl/swiat/cyklon-haiyan-przeszadl-nad-filipinami-spowodowal-ok-10-tys-ofiar/esf4ytx> [31.03.2024 r.].

²¹ *Earthquake in Nepal*: <https://web.archive.org/web/20160219203034/http://earthquakenepalin2015.com/> [31.03.2024].

²² M. Kania, *Trudny region: Sahel w cieniu terroryzmu i konfliktów etnicznych*, Zakład bezpieczeństwa narodowego UJ, 2019, s. 1, <https://zbn.inp.uj.edu.pl/documents/92718966/141790394/Analiza46-Kania/1f724fbc-6fc5-43ab-8919-3f4aab95c6d5> [31.03.2024].

Podsumowanie

Siły Zbrojne odgrywają istotną rolę na rzecz udzielania pomocy humanitarnej. Podsumowując zaangażowanie komponentu militarnego można stwierdzić, że nadal stanowi on ważny i nieodłączny element reagowania kryzysowego. Komponent militarny udziela niezbędnej pomocy, zwłaszcza ludności cywilnej, a wysiłki te dzieją się i są możliwe dzięki efektywnej współpracy sektora cywilnego oraz sektora wojskowego.

Przyszłość zaangażowania wojskowego w operacje humanitarne związana jest z płaszczyzną ekologiczną i zmianami środowiskowymi zachodzącymi na świecie. Należy pamiętać jednak o pozostałych wymiarach działalności Sił Zbrojnych. Realizując zadania na płaszczyźnie kryzysowej, humanitarnej, nie wolno zapominać o innych zadaniach, będących elementem misji i wizji Sił Zbrojnych.

Bibliografia:

Dokumenty:

Allied Joint Publication (AJP)-3.4.3: Allied Joint Doctrine for the Military Contribution to Humanitarian Assistance: https://assets.publishing.service.gov.uk/media/5a75c0bbe5274a545822df3f/doc-trine_nato_humanitarian_assistance_ajp_3_4_3.pdf.

NATO Handbook, Public Diplomacy Division NATO 2006: <https://www.nato.int/docu/handbook/2006/hb-en-2006.pdf>.

Ustawa z dnia 26 kwietnia 2007 r. o zarządzaniu kryzysowym: <https://isap.sejm.gov.pl/isap.nsf/download.xsp/WDU20070890590/U/D20070590Lj.pdf>.

Art. 25. Użycie oddziałów Sił Zbrojnych do wykonywania zadań z zakresu zarządzania kryzysowego - zarządzanie kryzysowe: <https://sip.lex.pl/akty-prawne/dzu-dziennik-ustaw/zarzadzanie-kryzysowe-17348453/art-25>.

Książki i artykuły naukowe:

Kania M., *Trudny region: Sahel w cieniu terroryzmu i konfliktów etnicznych*, Zakład bezpieczeństwa narodowego UJ, 2019: <https://zbn.inp.uj.edu.pl/documents/92718966/141790394/Analiza46-Kania/1f724fbc-6fc5-43ab-8919-3f4aab95c6d5>.

Klučka J., Ondrejka R., Titko M., Ristvej J., *Prognozowanie zagrożeń bezpieczeństwa i kryzysy humanitarne*, Wrocław 2021 [w:] Bogucka A., *Pomoc humanitarna we współczesnych operacjach i misjach pokojowych NATO oraz ONZ - case study*, Wrocław 2022.

Kozerawski D., *Międzynarodowe operacje pokojowe i stabilizacyjne w polskiej polityce bezpieczeństwa w XX i XXI wieku*, Warszawa 2003.

Kubás J., Ondrejka R., Ristvej J., *Organizacja i procedury działania w przypadku kryzysów humanitarnych*, Wrocław 2022 [w:] Bogucka A., *Pomoc humanitarna we współczesnych operacjach i misjach pokojowych NATO oraz ONZ - case study*, Wrocław 2022.

Kuśmierk Z., *Udział wojska w sytuacjach kryzysowych*, Zeszyty Naukowe Państwowej Wyższej Szkoły Zawodowej im. Witelona w Legnicy, nr 10(1)/2014, https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-d43060e6-95f8-42af-ac38-03e76119acfb/c/zeszyty_naukowe_10_2.pdf.

Marszałek M., *Humanitarny wymiar użycia sił zbrojnych: teoria i praktyka operacji humanitarnych*, 2018.

Marszałek M., *Wymuszanie pokoju w systemie bezpieczeństwa międzynarodowego*, 2016 [w:] *Od nauk wojskowych do nauk o bezpieczeństwie*, red. nauk. M. Minkina, J. Zieliński, Siedlce 2016, https://www.researchgate.net/publication/332233724_Wymuszanie_pokoju_w_systemie_bezpieczenstwa_miedzynarodowego.

Miler A., *Zasady, cele i zadania CIMIC*, „Rocznik Bezpieczeństwa Morskiego”, Rok VII - 2013.

Rosłoń P., *Rozwój współpracy cywilno-wojskowej w Siłach Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej*, *Obronność: zeszyty naukowe* 2(18)/2016, ISSN 2084-7297, s. 189, https://cejsh.icm.edu.pl/cejsh/element/bwmeta1.element.desklight-188ebb86-aa72-4961-a8b7-e36011bcc0d0/c/011_rozwoj_wspolpracy_cywilno_wojskowej.pdf.

Słownik terminów z zakresu bezpieczeństwa narodowego, Warszawa 2002.

Trybuł W., *Uznanie prawnomiędzynarodowe i suwerenność w odniesieniu do państw dysfunkcyjnych* [w:] *Wybrane aspekty funkcjonowania państwa w XXI wieku*, red. J. Brudnicka, W. Trybuł, Warszawa 2019.

Źródło internetowe:

Misja i wizja Sił Zbrojnych Rzeczypospolitej Polskiej: <https://www.wojsko-polskie.pl/misja-wizja/>

Polscy saperzy kończą misję w Słowenii: <https://polska-zbrojna.pl/home/articleshow/40359?t=Polscy-saperzy-koncza-misje-w-Slowenii>.

MINUSTAH: Misja stabilizacyjna Organizacji Narodów Zjednoczonych na Haiti: https://www.unic.un.org.pl/misje_pokojowe/minustah.php.

Największy tajfun w historii zaatakował: <https://www.newsweek.pl/swiat/cyklon-haiyan-przesadl-nad-filipinami-spowodowal-ok-10-tys-ofiar/esf4ytx>.

Earhquake in Nepal: <https://web.archive.org/web/20160219203034/http://earthquakenepalin2015.com/>.

Konflikt pamięci historycznych na Ukrainie i ich narracje: treść, przyczyny i rozwiązanie

Streszczenie: Niniejsza publikacja naukowa jest poświęcona badaniu treści konfliktu pamięci historycznych na Ukrainie oraz jego przyczyn poprzez analizę polityki pamięci historycznej pięciu kolejnych prezydentów Ukrainy, a mianowicie Leonida Krawczuka, Leonida Kuczmy, Wiktora Juszczenki, Wiktora Janukowycza i Petra Poroszenki. Celem analizy jest potwierdzenie lub obalenie następującej hipotezy: nieskonsolidowana wielowektorowa polityka pamięci historycznej na Ukrainie doprowadziła do konfliktu wewnętrznego pamięci historycznych poszczególnych regionów kraju, a w wyniku tego stała się narzędziem wykorzystanym przez Federację Rosyjską podczas inwazji wojskowej na Ukrainę 24 lutego 2022 roku.

Słowa kluczowe: pamięć historyczna, polityka historyczna, Ukraina

Wstęp

Inwazji zbrojnej Federacji Rosyjskiej na Ukrainę towarzyszą nie tylko działania militarne. Propaganda rosyjska aktywnie prowadzi wojnę informacyjną, wykorzystując zarówno wspólne okresy historyczne, jak i pamięć historyczną. W czasie toczącej się wojny niezwykle ważna jest zdolność narodu ukraińskiego do zachowania swojego dziedzictwa historycznego, suwerenności ideologicznej i moralnej, a tym samym kodu duchowego narodu. Jednak, kiedy we wspólnocie, którą można nazwać narodem jednego kraju, funkcjonuje kilka różnych, posługujących się własną treścią kanonów „pamięci historycznej”, interpretacji przeszłości — sytuacja znacznie się komplikuje. To wszystko doprowadza do konfliktów i różnicowania się społeczeństwa, co w żadnej mierze nie może sprzyjać kształtowaniu jednolitej świadomości narodowej, i bezpośrednio zaznacza się na rozwoju państwa, wpływając na zagrożenie dla jego istnienia, zwłaszcza w czasie wojny i propagandy informacyjnej.

Niniejsza publikacja naukowa jest poświęcona badaniu treści konfliktu pamięci historycznych na Ukrainie oraz jego przyczyn poprzez analizę polityki pamięci historycznej pięciu kolejnych prezydentów Ukrainy, a mianowicie Leonida Krawczuka, Leonida Kuczmy, Wiktora Juszczenki, Wiktora Janukowycza i Petra Poroszenki. Celem analizy jest potwierdzenie lub obalenie następującej hipotezy: nieskonsolidowana wielowektorowa polityka pamięci historycznej na Ukrainie doprowadziła do konfliktu wewnętrznego pamięci historycznych poszczególnych regionów kraju, a w wyniku tego stała się narzędziem wykorzystanym przez Federację Rosyjską podczas inwazji wojskowej na Ukrainę 24 lutego 2022 roku.

Zainteresowanie tym tematem wynika ze znaczenia pamięci historycznej dla konsolidacji narodu ukraińskiego w obliczu trwającej wojny z Rosją i okupacji kilku obwodów. Dzisiejsza kwestia zachowania integralności terytorialnej państwa Ukraińskiego w dużej mierze zależy od tego, czy władze kraju potrafią obiektywnie przeanalizować własne doświadczenia historyczne, w szczególności znaleźć czynniki, które posłużą za spoiwo narodowe. W związku z tym, że Ukraina znajduje się obecnie w historycznie ważnym momencie swojego istnienia jako państwa, konieczne jest także znalezienie odpowiedzi na następujące pytania: Który społeczny ideał realizować? Co zapożyczyć z przeszłości, a z czego zrezygnować? Jaki światopogląd pomoże skonsolidować obywateli wszystkich regionów Ukrainy w wojnie z Federacją Rosyjską?

1. Polityka historyczna Leonida Krawczuka (1991 – 1994)

---

²³ Absolwentka studiów licencjackich na kierunku Stosunki Międzynarodowe oraz studiów magisterskich na kierunku European Union Law, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, e-mail: mar4enko@interia.pl.

Państwo Ukraina, które po odzyskaniu swojej niepodległości w 1991 roku stało się jednym ze spadkobierców ZSRR, od razu zetknęło się z problemem historycznej legitymizacji. Prezydentem został wybrany Leonid Krawczuk. Za jego prezydentury zostały przyjęte w 1992 roku państwowe symbole Ukrainy, którymi są flaga państwowa, herb państwowy oraz hymn państwowy. Państwowa flaga składa się z dwóch równych poziomych pasów koloru niebieskiego i żółtego. Takie kolory w XVIII wieku wykorzystali Kozacy zaporoscy na swoim sztandarze wojskowym. Inny symbol – państwowy herb, centralną postacią heraldyczną którego jest „tryzub” księcia Włodzimierza Wielkiego.

L. Krawczuk bardzo dobrze rozumiał rolę narracji historycznej w budowie nowego niezależnego państwa, jednak musiał skupić się na pilniejszych zadaniach budowania państwowości. Stąd pierwszy okres niepodległości nazywany jest swoistym „zawieszeniem” oficjalnej polityki historycznej, jednocześnie okresem rozkwitu społecznego „odzyskiwania przeszłości”. Z tego powodu zaczęły się poszukiwania nowego paradygmatu badań historycznych, zostały zmienione programy szkolne, społeczeństwu udało się odkryć tak zwane „białe plamy” radzieckiego reżymu, związane ze sztucznym głodem 1932–1933 lat oraz represjami stalinowskimi. Zakazana za czasów komunistycznych literatura została opublikowana, twórczość literacka działaczy ukraińskiego „Rozstrzelanego Odrodzenia” lat 1920–1930 została odnaleziona, szerszego rozgłosu nabrały kwestie, związane z Hołodomorem.

W zachodniej części Ukrainy zmieniono nazwy ulic, usunięto pomniki, związane z liderami komunistycznymi, zamiast nich zaczęły się pojawiać pomniki i znaki pamięci poświęcone liderom ruchu nacjonalistycznego OUN-UPA. Głównym zadaniem specjalnej komisji historyków, która była utworzona przez radę miasta Lwowa, było zatarcie sowieckiego obrazu miast oraz „odzwierciedlenie ukraińskiego charakteru miasta”. Na tych terenach kraju prowadzono tak zwaną „suwerenizację” przestrzeni publicznej.

Natomiast w innych regionach Ukrainy takich poważnych zmian nie dokonano. W Kijowie obrano mniej radykalną w porównaniu z Zachodnią Ukrainą politykę. Tę część kraju cechowało współistnienie sowieckich i postsowieckich nazw i pomników. Na przykład, pomnik Lenina na Majdanie Niepodległości w Kijowie został zdemontowany, a znajdujący się niedaleko na Chreszczatyku – zachowany.

Dla Ukrainy postsowieckiej szczególnie ważne było dziedzictwo przedsowieckich form ukraińskiej państwowości. Z tego powodu, w 1993 roku pierwszy prezydent Ukrainy Leonid Krawczuk przyjął atrybuty prezydenckie od szefa Ukraińskiej Republiki Ludowej na wygnaniu Mykoły Pławiuka. Jednak całkowite przeniesienie tego, co radzieckie, poza ramy wizji przeszłości Ukrainy było wtedy niemożliwe z uwagi, na przykład, na uczucia znaczącej części społeczności ukraińskiej, w której świadomości „okres sowiecki” kojarzył się z czasem dobrobytu i stabilności.

2. Polityka historyczna Leonida Kuczmy (1994 – 2004)

Swoją politykę historyczną nowo obrany prezydent Ukrainy Leonid Kuczma zdecydował się prowadzić w stylu eklektycznym, łącząc wątki kozackie, sowieckie i nacjonalistyczne. Za jego prezydentury inicjatywa i idea świętowania słynnych wydarzeń historycznych pochodziła od władzy centralnej, a w regionach była tylko realizowana. „... Zdaniem Davida R. Marplesa rewizja sowieckiej interpretacji przeszłości przez rządy Ukrainy pojawiła się w połowie lat 90. XX wieku, natomiast tworzenie zupełnie nowej polityki pamięci jest widoczne od 2001 roku...”²⁴. Kluczowym elementem jego polityki historycznej jest pojęcie „wielowektorowość”. Z jednej strony ten prezydent zarządził obchody sześćdziesiątej rocznicy „zjednoczenia ziem ukraińskich w jednym państwie ukraińskim”, nakazując zbudować pomniki jedności w wielu miastach Ukrainy, z drugiej – wydał zarówno dekret o uczczeniu bohaterów Krut i zapoczątkował tradycje oficjalnego składania wieńców pod ich mogiłą w Kijowie.

Według Tadeusza A. Olszańskiego: „... Kuczma starał się „równoważyć” dwie ukraińskie tradycje historyczne: z jednej strony rozumiał integrujące znaczenie pamięci o Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej i doceniał znaczenie okresu powojennego w kształtowaniu nowoczesnego społeczeństwa ukraińskiego,

---

²⁴ R. Wróblewski, *Ukraińska polityka historyczna*, Wikipedia, https://pl.wikipedia.org/wiki/Ukrai%C5%84ska_polityka_historyczna [02.04.2024].

z drugiej – widział potrzebę dowartościowania tradycji niepodległościowej, więc antyrosyjskiej...”²⁵. W maju 2002 roku Leonid Kuczma wydał dekret „O świętowaniu 350-lecia Perejaśławskiej Rady Kozackiej 1654 roku”. To porozumienie, zawarte pomiędzy hetmanem Bohdanem Chmielnickim a Rosją, w historii Ukrainy jest interpretowane jako „połączenie Ukrainy z Rosją”, a więc stanowi poważne zagrożenie dla narodowej wizji przeszłości. Kilka dni po tym, tak zwanym „prosyjskim” dekrete prezydent L. Kuczma podpisał inny - „O przedsięwzięciach związanych z 70. rocznicą Wielkiego Głodu na Ukrainie”. Z pewnością, jak prezydent tak i jego aparat uświadamiali sobie sprzeczność wyżej wymienionych dekretów.

Innym przykładem opisanego niezdecydowania jednocześnie ze świętowaniem uroczystości 85-lecia ostatniego pierwszego sekretarza KC KPU Szczerbickiego, z którego nazwiskiem związana jest słynna awaria w Czarnobylu oraz represje przeciwko dysydemtom, jest odznaczenie dysydenta Wiaczesława Czornowoła, który za rządów Szczerbickiego siedział w łagrach. Swoją polityką historyczną L. Kuczma prowadził, trzymając się nowej strategii – regionalizacji symbolicznych przedsięwzięć historycznych. Tak na przykład, uroczystości obchodów rocznicy Zachodnioukraińskiej Republiki Ludowej i Daniela Halickiego były prowadzone we Lwowie, natomiast jubileusz ostatniego przywódcy radzieckiej Ukrainy Wołodymyra Szczerbickiego zdecydowano się świętować w Dniepropietrowsku.

Wśród największych osiągnięć L. Kuczmy za czasów jego prezydentury można wyodrębnić wprowadzenie hrywny jako waluty narodowej w 1996 roku. Swoją nazwę ta waluta czerpała jeszcze z czasów dawnej Rusi Kijowskiej. Poza tym były wprowadzone również drobne pieniądze, które zachowały nazwę „kopiejka”. Oprócz wyżej wymienionych osiągnięć w 1998 roku L. Kuczma wprowadził odznaczenie „Bohater Ukrainy”. Ta odznaka miała wygląd klasycznej radzieckiej pięcioramiennej gwiazdy, powieszona na błękitno-żółtej wstążce.

Leonid Kuczma razem ze swoim rządem zmuszeni byli nie tylko postępować według przez siebie obranej strategii, lecz również dostosować się do ważniejszych wyzwań polityki historycznej. Pierwszym takim tematem stała się kwestia rehabilitacji żołnierzy Ukraińskiej Powstańczej Armii (UPA). To właśnie L. Kuczma zaczął ten proces „historycznej rehabilitacji” UPA, tworząc rządową komisję ds. zbadania jej działalności. W ostatni tom „Księgi pamięci Ukrainy”, który mieścił w sobie nazwiska poległych na frontach w okresie Drugiej wojny światowej, zostały włączone następujące słowa: „OUN i jej zbrojne formacje utrzymywane były i prowadziły wojnę jako najemnicy Niemców faszystowskich przeciw krajom koalicji antyhitlerowskiej i odznaczyły się jako kolaboranci faszyzmu”, „... natomiast w drugiej części tego nakładu tej wstawki już nie było. Różni adresaci otrzymali zatem różną wersję historii!...”, - tak scharakteryzował tą politykę historyk Andrzej Portnow²⁶.

W swoich świątecznych przemówieniach z okazji 9 maja prezydent Ukrainy Leonid Kuczma starał się unikać tematu UPA, czym pogłębiał kwestię wewnątrz ukraińskiego konfliktu. W lipcu 2004 roku rząd zaproponował nadać status kombatantów żołnierzom UPA, lecz ta propozycja nie przeszła przez parlament. Przyznawanie ulg socjalnych byłym żołnierzom UPA zależało w znacznej mierze od polityki władz lokalnych w różnych regionach Ukrainy, co świadczy o niedostatecznym zainteresowaniu Kuczmy tę kwestię.

Inne wyzwanie dla prezydenta L. Kuczmy i jego rządu było związane z działalnością UPA. Początkiem dyskusji stał się list otwarty „Niezagojona rana Wołynia”, podpisany przez 59 ukraińskich intelektualistów. Jego autorzy w kompromisowej formule „wybaczeni i prosili o wybaczenie” krewnych poległych Polaków. Prezydent L. Kuczma wybrał linię politycznie poprawnego rozwiązania tej kwestii w formie wspólnego wezwania parlamentów Polski i Ukrainy. W rocznicę Akcji „Wisła” w 1997 roku prezydenci Polski Aleksander Kwaśniewski oraz Ukrainy Leonid Kuczma podpisali pierwszą „państwową” deklarację pojednania polsko-ukraińskiego. Z jednej strony popierając przyjęcie wezwania, z drugiej zaś ten prezydent nie zastosował żadnych środków, żeby nadać problemowi szerszy rozgłos wśród społeczeństwa ukraińskiego. „... Efekt pozornego poradzenia sobie z przeszłością pomnożony

²⁵ T. Olszański, *Miejsce UPA w wielkiej wojnie ojczyźnianej. Dylematy polityki historycznej Ukrainy*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa, czerwiec 2013, s. 21.

²⁶ A. Portnow, *Polityki pamięci na postsowieckiej Ukrainie*, [w:] *Dialog kultur pamięci w regionie ULB*, A. Nikżentaitis i M. Kopczyński (red.), Muzeum Historii Polski, Warszawa 2014, s. 188.

przez skutki sowieckiej polityki amnezji, wskutek której nawet wielu profesjonalnych historyków nie wiedziało o wydarzeniach wołyńskich, był taki jak w założeniu. Według danych badań socjologicznych w 2003 roku 48,9% Ukraińców w ogóle nic nie wiedziało o wydarzeniach wołyńskich 1943 roku, informacje o nich nie pojawiły się w podręcznikach. Lekkość, z jaką władza mówiła o „wybaczeniu”, odzwierciedlała brak minimalnego przeżywania historii i jednocześnie gotowość do wykorzystania jej w celu uprawiania doraźnej polityki...²⁷.

Chociaż L. Kuczma ustanowił w 1998 roku Dzień Pamięci Ofiar Hołodomoru, to dyskusję o Holokauście odsuwał on na dalszy plan, nie odbyła się ona nawet na poziomie elit. Ten prezydent starał się unikać pojęcia „Holokaust” w swoich oficjalnych wystąpieniach, co świadczyło o poważnym problemie braku doświadczenia wystąpień na takie tematy. Stawianie pomników, pojawianie się specjalnych publikacji na temat Holokaustu było efektem inicjatyw społecznych, wspieranych przez zachodnie fundusze, lecz nie państwowych instytucji.

Taka chaotyczna, niespokojna i ostrożna polityka historyczna L. Kuczmy, która cechowała się kultywowaniem różnych tradycji, „... sprzyjała zacieraniu różnic tożsamościowych i kształtowaniu się cokolwiek ahistorycznej świadomości obywatelskiej, dla której cała przeszłość kraju/narodu ma być przedmiotem dumy, zaś elementy mogące budzić wstyd pozostają poza polem widzenia...”²⁸.

3. Polityka historyczna Wiktora Juszczenki (2005 – 2010)

Po 1991 roku ukraińskie elity polityczne przez wiele lat nie były w stanie stworzyć żadnego szerszego projektu politycznego, który mógłby uruchomić proces konsolidacji społeczeństwa. Sytuacja ta zmieniła się po dojściu do władzy prezydenta W. Juszczenki. Wśród wszystkich prezydentów Ukrainy został on pierwszym, który zaczął formować politykę historyczną państwa. Aby dokonać tego, W. Juszczenko postanowił uruchomić proces budowy pamięci narodowej według własnej wizji. Najbardziej ulubionymi symbolami historycznymi, którym za czasów swojej kadencji ówczesny prezydent poświęcał najwięcej uwagi, stały się trzy słynne ukraińskie postaci historyczne: hetman Iwan Mazepa, ataman i jeden z liderów rewolucji ukraińskiej lat 1917–1921 Symon Petlura oraz lider radykalnego odłamu OUN, Stepan Bandera. Jak pisze historyk Andrzej Portnow: „... Jednym z priorytetów owej polityki stała się rekonceptualizacja obrazu Iwana Mazepy, zapoczątkowana przez poprzedników Juszczenki – na przykład, za Kuczmy portret Mazepy pojawił się na dziesięciohrynowym banknocie...”²⁹. Po zrezygnowaniu z idei „wspólnego świętowania 300-lecia bitwy połtawskiej” zaproponowanej przez Rosję, 9 października 2007 roku ówczesny prezydent Ukrainy Wiktor Juszczenko wydał dekret „O świętowaniu 300-lecia wydarzeń związanych z wojskowo-politycznym wystąpieniem hetmana Ukrainy Iwana Mazepy i podpisaniem unii ukraińsko-szwedzkiej”.

Za prezydentury W. Juszczenki, poczynając od 2006 roku, Ukrainę ogarnęła „wojna pomników”, której uczestnikami były dwie siły polityczne: zwolennicy prezydenta, którzy wspierali inicjatywy historyczne, kojarzące się z ruchem narodowym, oraz zwolennicy Partii Regionów, którzy opowiedzieli się po stronie symboli sowieckich. Wiktor Juszczenko jako prezydent Ukrainy zdecydował się upamiętnić postać Symona Petlury ustanowieniem pomnika w jego rodzinnej Połtawie. Natomiast Sąd Gospodarczy Obwodu Połtawskiego uznał działania w sprawie ustanowienia znaku pamięci Symona Petlury w miejscu przyszłego pomnika szefa ukraińskiej Dyrektorii za nieuprawnione. „... Swoją decyzję sąd uzasadnił tym, że administracja obwodu połtawskiego nie uzgodniła miejsca ustanowienia znaku z Radą Miasta, w której kompetencji leżą podobne sprawy i w której większość stanowią deputowani z Partii Regionów. Dziewiętnastego września 2007 roku ten sam sąd zobowiązał administrację obwodową do usunięcia z działki znaku pamięci. W tej sytuacji prezydent okazał się bezsilny wobec decyzji władz lokalnych i pomnika Petlury nie postawiono...”³⁰.

²⁷ Ibidem, s. 190.

²⁸ T. Olszański, *Miejsce UPA...*, s. 24.

²⁹ A. Portnow, *Polityki pamięci...*, s. 196.

³⁰ Ibidem, s. 196.

Największy natomiast rezonans wywołuje postać Stepana Bandery oraz organizacji OUN i UPA. Swoją politykę historyczną Wiktor Juszczenko zaczął od popierania działalności państwowych instytucji mających prowadzić politykę historyczną „OUN-UPA-Hołodomor”, w tym chwalić działalność organizacji OUN i UPA. „OUN zawsze była na czele walk o umocnienie idei narodowej ... Wasze unikalne doświadczenie i umiejętności łączenia twardej postawy narodowej z giętkim konstruktywizmem dziś nie traci na aktualności .... Dlatego OUN może być chwalebny przykładem dla wielu politycznych i społecznych sił Ukrainy. Jestem przekonany, że Wasza organizacja nadal pozostanie jednym z kamieni węgielnych budowy państwa ukraińskiego ... sława Ukrainie...”³¹, - takie słowa powiedział prezydent Juszczenko podczas zjazdu Organizacji Ukraińskich Nacjonalistów w sierpniu 2006 roku. Podczas swojej kadencji Wiktor Juszczenko dokonał licznych aktów gloryfikacji OUN i UPA oraz ich poszczególnych działaczy, a mianowicie przyznał tytuł Bohatera Ukrainy dowódcy UPA Romanowi Szuchewyczowi. W. Juszczenko został pierwszym prezydentem Ukrainy, który zaryzykował wyprowadzenie Stepana Bandery na poziom symboliki ogólnoukraińskiej. Pod koniec swojej kadencji, 22 stycznia 2010 roku, nadał tej historycznej postaci tytuł Bohatera Ukrainy za niezłomny duch w służbie idei narodowej, bohaterstwo i poświęcenie w walce o niezależne państwo ukraińskie. Poza tym, 29 stycznia 2010 roku, W. Juszczenko podpisał dekret uznający Ukraińską Powstańczą Armię za ruch narodowowyzwoleńczy o niepodległość Ukrainy³². Niemniej jednak stosunek zarówno do UPA, jak i do symbolu Stepana Bandery wywołał różne reakcje społeczne. W czasie II wojny światowej najgorszych represji ze strony nazistów doznawała wschodnia część Ukrainy. W pamięci historycznej ludzi z tej części Ukrainy Stepan Bandera funkcjonował, jako zdrajca, kolaborant Hitlera, człowiek z krwią na rękach. W rezultacie tytuł Bohatera Ukrainy dla tej postaci historycznej tylko pogłębiał podziały istniejące między wschodem a zachodem Ukrainy.

Oprócz polityki gloryfikacji organizacji OUN i UPA, w centrum polityki historycznej Wiktora Juszczenki znalazło się promowanie pamięci o wywołanym przez komunistów głodzie lat 1932–1933, wskutek którego umarły miliony mieszkańców, oraz jego międzynarodowe uznanie, jako „holokaust narodu ukraińskiego”. „...Wybór Hołodomoru jako kluczowego tematu polityki historycznej wiązał się ze strukturą współczesnego ukraińskiego społeczeństwa, które w większości pochodzi ze wsi i w różnym stopniu dziedziczy tragiczną pamięć głodu na wsi z lat 30. Wywodzący się ze środowiska wiejskiego prezydent W. Juszczenko trafnie odczytał wartość tego wydarzenia dla nowej ukraińskiej polityki historycznej. Tak więc doświadczenie Hołodomoru celnie zostało wybrane jako to, które ma jednoczyć współczesne ukraińskie społeczeństwo...”³³. Czołowym osiągnięciem polityki historycznej W. Juszczenki jest uznanie 28 listopada 2006 roku przez Radę Najwyższą Ukrainy wielkiego głodu za ludobójstwo narodu ukraińskiego. Zgodnie z przyjętą uchwałą „Wielki Głód lat 1932–33” był „niehumanitarnym sposobem unicestwienia milionów Ukraińców, był potwierdzeniem zbrodniczej istoty ówczesnej władzy”, a jego publiczne negowanie należy kwalifikować jako „błuznierstwo wobec pamięci milionów ofiar i obrazę godności narodu ukraińskiego”³⁴. W 2008 roku 75-lecie Wielkiego Głodu stało się głównym wydarzeniem w polityce historycznej tego prezydenta Ukrainy. Z okazji tej rocznicy pod patronatem W. Juszczenki w centrum Kijowa został wybudowany muzeum Hołodomoru „Kalinowy Gaj”, który miał być centralnym miejscem kultywowania pamięci o ukraińskiej martyrologii. W każdym obwodzie zostały wydane „Księgi Pamięci”, w których zbiera się dokumenty, zdjęcia i relacje świadków. Zebrano w nich informacje dotyczące około 1 mln osób³⁵. Według ukraińskiego historyka Andrzeja Portnowa: „... Nie można jednak wykluczyć tego, że dla prezydenta Juszczenki temat Wielkiego Głodu był nie tyle

---

³¹ P. Rudling, *The OUN, the UPA and the Holocaust: A Study in the Manufacturing of Historical Myths*, “The Carl Beck Papers in Russian & East European Studies”, nr 2107, listopad 2011, s. 1, 35.

³² *Juszczenko wyróżnia UPA*, TVN24.pl, 29.01.2010, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/juszczenko-wyroznia-upa,123577.html> [02.04.2024].

³³ A. Szczygło, *Kwestia jedności Ukrainy w kontekście bezpieczeństwa wewnętrznego i międzynarodowego*, Biuro Bezpieczeństwa Narodowego, Warszawa, luty 2010, s. 12.

³⁴ P. Rudling, *The OUN, the UPA...*, s. 28.

³⁵ A. Szczygło, *Kwestia jedności Ukrainy...*, s. 14.

polityczną kalkulacją, ile przejawem głęboko osobistego przeżywania tego wątku i, ogólnie rzecz biorąc, jego zainteresowania historią Ukrainy. Prezydent nawet pojawił się w filmie dokumentalnym o głodzie „Żywi” reżysera Sergija Bukowskiego, gdzie opowiadał on o wymieraniu jego rodzinnej wsi w obwodzie sumskim. Właśnie głęboko osobisty, a nie czysto instrumentalny stosunek do historii odróżniał Juszczenkę od innych prezydentów Ukrainy...³⁶”. Próbę instytucjonalizacji pamięci o komunistycznych represjach politycznych i Wielkim Głodzie na Ukrainie przedsięwzięto w akcie utworzenia Instytutu Pamięci Narodowej 31 maja 2006 roku. „Jego zadanie zostało określone jako „realizacja polityki państwowej w dziedzinie odrodzenia i zachowania pamięci narodowej narodu ukraińskiego”, „pomoc we wszechstronnym zbadaniu historii narodu ukraińskiego, w tym – represji wobec niego reżimów totalitarnych”, a także „rozpowszechnienie obiektywnych informacji o historii Ukrainy na świecie.”³⁷.

Jeszcze jednym ważnym przedmiotem w polityce historycznej prezydenta Ukrainy W. Juszczenki byli Kozacy i słynne postaci historyczne, które zostały docenione i należycie uhonorowane w pamięci narodowej. Za czasów jego prezydentury, została rekonstruowana rezydencja Bohdana Chmielnickiego w Czigrinie oraz został odrodzony Baturyn – była kozacka stolica, która uległa zniszczeniu na początku XVIII wieku. „...Wybór Baturyna jako tematu polityki historycznej był również nieprzypadkowy. Burzliwa historia Baturyna i jego doszczętne zniszczenie przez Rosjan nie przeszkodziły w jego przetrwaniu. To z tego powodu Baturyn miał wszelkie cechy, aby stać się historycznym symbolem trwania. I właśnie dlatego został wybrany jako drugi ważny motyw polityki historycznej W. Juszczenki, mający symbolizować ukraińską państwowość, która jest w stanie wszystko przetrwać...”³⁸.

Niestety ówczesnemu prezydentowi Ukrainy nie udało się do końca osiągnąć wiele postawionych sobie celów, jednak obudził on wrażliwość społeczną dla problemów pamięci historycznej. Największym osiągnięciem okresu prezydentury W. Juszczenki było odnowienie historycznej pamięci Ukraińców i uhonorowanie słynnych postaci historycznych. Sam prezydent mówił: „Cieszę się, że społeczeństwo w końcu dowiedziało się o celach wyzwoleniczej wojny Bohdana Chmielnickiego, o zwycięstwie Iwana Wyhowskiego pod Konotopem, o hetmanie Iwanie Mazepie, o Filipie Orliku, o Ukraińskiej i Zachodnioukraińskiej Republice Ludowej, o państwie hetmana Skoropadskiego, o Wielkim Głodzie na Ukrainie, o represjach stalinowskich i czynach Ukraińskiej Powstańczej Armii³⁹”. Tadeusz A. Olszański, znany polski prawnik, politolog i publicysta, uważa, że „... Polityka historyczna W. Juszczenki przyczyniła się do utrwalenia pamięci Ukraińców o Wielkim Głodzie i ożywiła liczne lokalne inicjatywy upamiętniania ofiar tej tragedii. Nie powiodła się natomiast próba upowszechnienia kultu OUN i UPA na całej Ukrainie. Pozostał on fenomenem lokalnym...”⁴⁰.

4. Polityka historyczna Wiktora Janukowycza (2010 – 2014)

Po objęciu stanowiska prezydenta Ukrainy przez Wiktora Janukowycza wielu badaczy prorokowało, że ten prezydent powróci do polityki „wielokierunkowości” L. Kuczmy i poprawiania najbardziej zauważalnych „przebiegów” prezydenta W. Juszczenki. W rzeczywistości nowo obrany prezydent Ukrainy odsunął politykę historyczną na dalszy plan. Podczas gdy doszło do rewizji polityki historycznej promowanej przez jego poprzedników, pewne elementy były pozostawione. Podobnie jak poprzednicy nie mieszał się też w lokalne polityki pamięci. Władzom samorządowym pozostawiono autonomię w prowadzeniu własnej polityki pamięci historycznej.

³⁶ A. Portnow, *Polityki pamięci...*, s. 193 -194.

³⁷ Ibidem, s. 194.

³⁸ A. Szczygło, *Kwestia jedności Ukrainy...*, s. 15.

³⁹ M. Pietruszewski, *Juszczenko: polityka historyczna największym sukcesem mojej prezydentury*, Portal spraw zagranicznych, 18.10.2009, <http://www.psz.pl/162-wschod/juszczenko-polityka-historyczna-najwiekszym-sukcesem-mojej-prezydentury> [2.04.2024].

⁴⁰ T. Olszański, *Polityka historyczna Juszczenki – próba podsumowania*, Ośrodek Studiów Wschodnich, 27.01.2010, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/analizy/2010-01-27/polityka-historyczna-juszczenki-proba-podsumowania> [2.04.2024].

W centralnym dla pamięci historycznej problemie czyli w kwestii uznania przez społeczność międzynarodową Wielkiego Głodu lat 1932–1933 za „holokaust narodu ukraińskiego”, Wiktor Janukowycz również wyraźnie zaznaczył zmianę polityki. „... Inaczej niż poprzedni prezydent, w swych wypowiedziach określał Hołodomor mianem „wspólnej tragedii”, a nie aktu ludobójstwa, unika też elementów narracji W. Juszczenki, zestawiających Hołodomor z Holocaustem, podkreśla jednak znaczenie tego wydarzenia, a w 2013 roku objął nieformalnym patronatem budowę pomnika pamięci ofiar Hołodomoru w Waszyngtonie...”⁴¹. W przeddzień święta Dnia Zwycięstwa w kwietniu 2010 roku tytuł Bohatera Ukrainy dla S. Bandery i R. Szuchewycza został anulowany przez Doniecki Obwodowy Sąd Administracyjny.

Jeszcze jedną rewizję polityki historycznej promowanej przez poprzedników Wiktora Janukowycza przeszedł Ukraiński Instytut Pamięci Narodowej (UIPN). O losie tego dziedzictwa prezydenta W. Juszczenki zadecydować miała reforma administracji. Dzięki „dekoracyjności” i całkowitemu brakowi realnego wpływu na politykę Instytut został zachowany, jednak w zmienionej postaci. „... Dekretem prezydenta Ukrainy z 9 grudnia 2010 roku „O optymalizacji systemu organów centralnych władzy wykonawczej” UIPN przestał być „centralnym organem władzy wykonawczej”. Zgodnie z tym dekretem, podpisanym tego samego dnia, Instytut został powołany na nowo, ale już jako „naukowo-badawcza instytucja budżetowa przy Radzie Ministrów Ukrainy”. Oznaczało to, że pracownicy UIPN utracili status „urzędników państwowych”, a ich liczba zmniejszyła się ze 105 do 70 (należy tu dodać, że za prezydenta Juszczenki spośród owych 105 etatów w Instytucie zajętych było zaledwie 45!)⁴².

Zmiana nastąpiła i w kadrach kierowniczych Instytutu. Nowym dyrektorem UIPN został historyk i członek KC KPU Walerij Sołdatenko, który następująco określił istotę polityki historycznej na Ukrainie: „Ukierunkowane, znormalizowane w kluczu konstytucyjno-prawnym, naukowo uzasadnione wysiłki państwa, skierowane na odkrycie, zachowanie, utwierdzenie w świadomości społecznej pamięci o najważniejszych dla становienia i działalności politycznej narodu wydarzeniach i procesach z przeszłości w interesach suwerennego budowania państwa i postępu cywilizacyjnego”⁴³. Według Andrzeja Portnowa: „... Zacytowana kwiecista i mało czytelna formuła wyraża oczywistą trudność w zdefiniowaniu jakiegokolwiek ideologicznej treści nowej państwowej polityki pamięci. Faktycznie Ukraiński Instytut Pamięci Narodowej musi funkcjonować w sytuacji konsekwentnego budowania coraz bardziej autorytarnego modelu zarządzania bez jakiegokolwiek zrozumiałej ideologicznej treści...”⁴⁴.

Cofnięcie tych kwestii było tylko pierwszym krokiem. W przeddzień 9 maja 2010 roku w Ługańsku były wywieszane plakaty z portretami Stalina, przygotowane przez Komunistyczną Partię Ukrainy. „... Parada 9 maja 2010 roku odbyła się w stylu momentami skrajnie przypominającym parady czasów breżniewowskich. O „pojednaniu weteranów”, jak i o takich kartach wojny jak Holocaust, deportacja Tatarów krymskich, los radzieckich jeńców wojennych oraz represje na wyzwolonych spod okupacji faszystowskiej terytoriach, na szczeblu oficjalnym nie było nawet wzmianki...”⁴⁵. W następnym roku 9 maja podczas uroczystości świętowania Dnia Zwycięstwa we Lwowie doszło do poważnego konfliktu pomiędzy członkami antyukraińskich organizacji „Rodina” i „Russkoje jedinstwo” z jednej strony, a radykalnie nacjonalistycznej „Swobody” z drugiej. Przyjęcie dzień wcześniej przez Radę Najwyższą uchwały o wywieszaniu, obok flag państwowych, czerwonego „sztandaru zwycięstwa” mogło tylko pogorszyć i bez tego niepewną sytuację. Jednak Prezydent Wiktor Janukowycz, który nie spieszył się z podpisaniem tego dokumentu, zdecydował się na rozstrzygnięcie kwestii przez władzę lokalną. W wyniku konfliktu doszło do przepychanek pod pomnikiem żołnierzy sowieckich, palenia czerwonych płócien pod lwowskim ratuszem oraz wyrwania wieńca konsulowi Federacji Rosyjskiej. Zgodnie z decyzją

⁴¹ T. Olszański, *Miejsce UPA...*, s. 28.

⁴² A. Portnow, *Polityki pamięci...*, s. 199.

⁴³ *Державотворчі та цивілізаційні здобутки українського народу. Національна та історична пам'ять*, 3б. наукових праць, Вип. 1, Київ 2011, s. 26.

⁴⁴ A. Portnow, *Polityki pamięci...*, s. 199.

⁴⁵ *Ibidem*, s. 198.

Trybunału Konstytucyjnego od 17 czerwca 2011 roku dekret o wywieszaniu na budynkach państwowych „czerwonego sztandaru zwycięstwa”, który był w końcu podpisywany przez W. Janukowicza, był niezgodny z konstytucją.

Oprócz wyżej wymienionych kwestii, większą uwagę prezydent Ukrainy W. Janukowycz udzielał pamięci o Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej. „... W kwietniu 2013 roku wezwał władze centralne i lokalne do przyspieszenia poszukiwań nieoznaczonych miejsc spoczynku ofiar wojny oraz odnowienia wszystkich istniejących pomników i cmentarzy przed siedemdziesiątą rocznicą wyzwolenia Ukrainy, a także do podjęcia ustalania nazwisk poległych i zaginionych mieszkańców poszczególnych miejscowości, głównie wsi. Ta ostatnia akcja, kontynuująca wcześniejsze sporządzanie imiennych list ofiar Holodomoru może stać się ważnym elementem wychowania patriotycznego i odtwarzania więzi z małymi ojczyznami, zwalczanej w czasach sowieckich...”⁴⁶.

Szczególne miejsce w polityce historycznej Wiktora Janukowycza posiada kwestia, związana z językiem państwowym. Ten prezydent Ukrainy 8 sierpnia 2012 roku podpisał ustawę oficjalnie rozszerzającą wykorzystanie języków mniejszości narodowych, w tym rozszerzającą wykorzystanie języka rosyjskiego w urzędach państwowych, mediach i reklamie, chociaż sam publicznie mówił po ukraińsku i wymagał tego od współpracowników. Przyjęta ustawa stała się przyczyną dużych kontrowersji na Ukrainie. Według niektórych naukowców była ona bardzo korzystna dla rosyjskojęzycznej części społeczeństwa, ponieważ pogłębiła popularyzację tego języka. Rosyjski stał się regionalnym w 13 z 27 regionów Ukrainy, z kolei węgierski uzyskał taki status na Zakarpaciu, a rumuński - na Bukowinie. Oczywiście znaleźli się tacy, którzy protestowali przeciwko przyjęciu tej ustawy. Wśród nich byli: opozycja, działacze pozarządowi, przywódcy ukraińskich cerkwi i kościołów, którzy w otwartym liście do prezydenta Wiktora Janukowycza zaapelowali o niepodpisywanie ustawy. Swój sprzeciw uzasadnili tym, że przyjęta ustawa jedynie pogłębia podziały w społeczeństwie ukraińskim.

Istotną rolę dla polityki historycznej Ukrainy za rządów Wiktora Janukowycza odegrał Minister Oświaty Dmytro Tabacznyk, który był znany ze swoich niepoprawnych wypowiedzi o języku ukraińskim i mieszkańcach Galicji, a także niewyjaśnionej do końca roli w historii wykradzenia dokumentów z archiwów ukraińskich. Swoją działalność zaczął od „odpolitycznienia” podręczników szkolnych do historii i uzgodnienia ich treści z Rosją. Jak pisze w książce „Dialog kultur w regionie ULB” Andrzej Portnow: „... „Odpolitycznienie” zaczął od podręcznika Wiktora Mysana do historii Ukrainy dla klasy 5 (czyli przeznaczonego dla dziesięcioletnich uczniów), z którego od 1 września 2010 roku zniknęły wzmianki o pomarańczowej rewolucji, sformułowanie „sztuczny Wielki Głód” i fraza o tym, że w latach 1939–1941 władza radziecka „rozprawiała się z patriotami” w Galicji. W przeddzień roku szkolnego 2011/2012 ministerstwo Tabacznyka wydało nowy podręcznik do historii Ukrainy XX wieku. Wbrew oczekiwaniom podręcznik ten nie proponował nowego schematu wyjaśniającego i nie stał się ani przywróceniem sowieckiej narracji, ani „wdrożeniem rosyjskiej wizji historii”. Właściwe byłoby nazwanie go kompromisową wersją narracji narodowej z akcentami neosowieckimi. Autorzy podręcznika uznali za słuszne zauważyć, że „większość obywateli USRR przyjmowała reżim sowiecki jako naturalny i w sposób oczywisty utożsamiała się z nim (s. 170), a trzy portrety biograficzne sowieckich działaczy państwowych (Petra Szełesta, Leonida Breżniewa i Wołodymyra Szerbickiego) sąsiadują z trzema portretami dysydentów (Łewka Łukjanenka, Wasyla Stusa i Wiaczesława Czornowoła). Pomarańczowa rewolucja w podręczniku wspomniana jest jako „akcja protestu opozycji”, która prawie całkowicie „sparaliżowała działalność centralnych organów władzy wykonawczej”. Zimą tego samego roku prezydent Janukowycz wydał dekret o skasowaniu święta 22 listopada, Dnia Wolności – daty początku pomarańczowej rewolucji (ze świętowania tego dnia faktycznie zrezygnował sam Juszczenko w ostatnich latach swojej prezydentury)...”⁴⁷.

Podsumowując politykę historyczną Wiktora Janukowycza, który był prezydentem Ukrainy od 2010 do 2014, można powiedzieć, że sprzyjała ona pojawieniu się u znacznej części społeczeństwa ukraińskiego poczucia zagrożenia dla tożsamości narodowej i kulturowej. Polityka historyczna wyżej

⁴⁶ T. Olszański, *Miejsce UPA...*, s. 28.

⁴⁷ A. Portnow, *Polityki pamięci...*, s. 199 – 200.

wymienionego prezydenta nie dorównuje ani „wielokierunkowości” L. Kuczmy, ani nie jest konsekwentnym „odrzućciem” działań W. Juszczuki. Za prezydentury Wiktora Janukowycza nie została ukształtowana jednolita historyczna narracja. Społeczność okazała się podzielona między zwolennikami różnych wizji przeszłości Ukrainy, tak zwanych sowieckiej i narodowej narracji, które współistnieją, konkurują i wzajemnie na siebie oddziałują.

5. Polityka historyczna Piotra Poroszenki (2014 – 2019)

7 czerwca 2014 roku nowym prezydentem Ukrainy został Piotr Poroszenko. Razem z kierownictwem Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej zaczął aktywnie promować nową narrację pamięci historycznej. Jej cechą kluczową stała się bohaterska walka z najeźdźcami, zwłaszcza ze strony ZSRR. Wybrany kierunek narracji odpowiadał potrzebom państwa stojącego wobec konieczności konsolidacji etnicznie podzielonego społeczeństwa w jeden naród.

Symbolem ukraińskiego sprzeciwu wobec Rosji nowo obrany prezydent Ukrainy ogłosił hetmana Iwana Mazepę, który w 1707 roku rozpoczął tajne negocjacje ze Szwecją i Polską, próbując odebrać Ukrainę od Rosji, a w 1708 roku otwarcie przyłączył się do wrogów Rosji w Wojnie Północnej, za co został pozbawiony wszystkich tytułów, a Rosyjska Cerkiew Prawosławna obłożyła go klątwą. W swoim przemówieniu przy okazji odsłonięcia pomnika Iwana Mazepy w Połtawie 7 maja 2016 roku prezydent Ukrainy Piotr Poroszenko powiedział: „Kiedy Piotr I otwierał Rosji okno do Europy, Ukraina Mazepy wchodziła do Europy przez drzwi... 22 lata mocną ręką on trzymał buławę i położył kres smutnej ruinie...”⁴⁸. W pamięci historycznej obywateli wschodniej części Ukrainy hetman Iwan Mazepa był natomiast kojarzony nieco inaczej. Ta postać historyczna była utożsamiana z symbolem przyjaźni z Rosją, ponieważ Mazepa przez wiele lat był jednym z najbliższych współpracowników Piotra I.

25 lutego 2015 roku prezydent Ukrainy Piotr Poroszenko wydał ukaz nr 107 „O czczeniu pamięci księcia Kijowskiego Włodzimierza Wielkiego – twórcy średniowiecznego państwa europejskiego Rusi-Ukrainy”. Celami wyżej wymienionego dekretu były „zachowanie i zatwierdzenie tradycji ukraińskiej państwowości; upomnienie się o roli historycznej spuścizny Rusi-Ukrainy; uznanie doniosłości przyjęcia chrześcijaństwa dla rozwoju ukraińskiego społeczeństwa jako integralnej części europejskiej cywilizacji; czczenia pamięci Włodzimierza Wielkiego – wybitnego i politycznego działacza, księcia kijowskiego, twórcy średniowiecznego państwa europejskiego Ruś-Ukraina”⁴⁹. Temu wydarzeniu był poświęcony szereg uroczystości w całej Ukrainie, a mianowicie: przeprowadzenie naukowych konferencji, seminariów, skierowanych na studiowanie działalności państwowej księcia kijowskiego Włodzimierza Wielkiego oraz wpływu jego polityki na rozwój Europy; przeprowadzenie uroczystości uczczenia pamięci księcia kijowskiego; bicie i wprowadzenie do obiegu monet, wypuszczania do obrotu znaczków pocztowych kopert, poświęconych jego działalności⁵⁰. Ponadto Piotr Poroszenko wziął udział w uroczystościach z okazji Dnia chrztu kijowskiej Rusi-Ukrainy i 1000-lecia śmierci księcia kijowskiego Włodzimierza Wielkiego. W swoim przemówieniu prezydent Ukrainy podkreślił, że ponad tysiąc lat temu, kiedy książę Włodzimierz chrzcił Ruś-Ukrainę, zostały położone podstawy wolnej i niezależnej Ukrainy. Prezydent przypomniał również, że z przyjęciem chrześcijaństwa Włodzimierz Wielki nie tylko sprzyjał rozwojowi duchowemu i naukowemu kraju, lecz wyznaczył europejski kierunek Ukrainy. „Nasze państwo od przyjęcia chrześcijaństwa było pełnoprawnym członkiem całej chrześcijańskiej Europy, a nie

---

⁴⁸ Порошенко в Полтаве открыл памятник Мазепе, Корреспондент.net, 7.05.2016, <http://korrespondent.net/ukraine/3679595-poroshenko-v-poltave-otkryl-pamyatnyk-yvanu-mazepi#1> [2.04.2024].

⁴⁹ Порошенко подписал указ о чествовании памяти князя Владимира - создателя Руси-Украины, zn.ua, 26.02.2015, http://zn.ua/UKRAINE/poroshenko-podpisal-ukaz-o-chestvovanii-pamyati-knyazy-vladimira-sozdatelya-rusi-ukrainy-168145_.html [2.04.2024].

⁵⁰ Порошенко подписал указ о чествовании памяти князя Владимира, tsn.ua, 25.02.2015, <http://ru.tsn.ua/politika/poroshenko-podpisal-ukaz-o-chestvovanii-pamyati-knyazy-vladimira-412825.html> [2.04.2024].

tylko jej wschodniej części. I dlatego są już wszystkie podstawy dla utożsamiania chrztu Włodzimierza ze świadomym europejskim wyborem⁵¹.

Za zgodą prezydenta na Ukrainie została dokonana rewizja historii. Dzięki aktywności Instytutu Pamięci oraz publicznym wystąpieniom Piotra Poroszenki została zmieniona oficjalna narracja dotycząca II wojny światowej. 9 kwietnia 2015 roku Rada Najwyższa Ukrainy uchwaliła ustawę „O potępieniu komunistycznego i nazistowskiego totalitarnych reżimów na Ukrainie i zakazie propagandy ich symboliki” (projekt ustawy nr 2558, 06.04.2015). Zgodnie z tą ustawą na terytorium Ukrainy zabroniono tworzenia, rozpowszechnienia, a także publicznego użycia symboliki komunistycznego reżimu totalitarnego, w tym również publicznego wykonania hymnów ZSRR, USRR i innych związkowych radzieckich republik. 21 maja 2015 roku z inicjatywy Ukraińskiego Instytutu Pamięci Narodowej oraz prezydenta Piotra Poroszenki weszły w życie cztery ustawy dotyczące polityki pamięci: o dostępie do archiwów organów represyjnych komunistycznego reżimu totalitarnego z lat 1917–1991, o statusie prawnym i uczczeniu pamięci uczestników walk o niezależność Ukrainy w XX wieku, o uwiecznieniu zwycięstwa nad nazizmem w II wojnie światowej 1939–1945 oraz o potępieniu komunistycznego i narodowosocjalistycznego (nazistowskiego) reżimów totalitarnych i zakazu propagowania ich symboliki⁵². Większość nazw miejscowości, podlegających dekomunizacji, przemianowano oraz usunięto większość pomników przywódców komunistycznych. Niemniej jednak, proces dekomunizacji był negatywnie postrzegany przez obywateli centralnej i wschodniej części Ukrainy, a także wywołał akcje protestu przeciwko usuwaniu pomników Lenina i przemianowaniu ulic. Według danych pozyskanych w ramach badania opinii publicznej Research&Branding Group, które objęło 800 osób, 69% mieszkańców Kijowa miało negatywny stosunek do przeniesienia pomnika Lenina. Pozytywnie do tego odniosło się tylko 13% mieszkańców Kijowa, a 15% - pozostało obojętnymi⁵³.

Podsumowując politykę historyczną Piotra Poroszenki, można powiedzieć, że pomimo prób stworzenia wspólnej polityki pamięci historycznej wszystkich regionów Ukrainy, nie uwzględniono potrzeb historycznych obywateli wschodniej części kraju, ani nie zaproponowano postaci historycznej jednoczącej regiony. Społeczeństwo ukraińskie nadal podzielone było na zwolenników różnych narracji historycznych.

Zakończenie

Niestety, z ogłoszeniem niezależności i odrodzeniem państwa ukraińskiego, nie była opracowana odpowiednia, konsekwentna i jedyna państwowa ideologia, na której podstawie leżałaby ukraińska narodowa idea, ani nie sformułowano „kręgosłupa ideowego”, zrozumiałego przez każdego obywatela i przyjętego absolutną większością obywateli. W politykach historycznych pięciu omówionych prezydentów można zaobserwować zarówno łączenie elementów narracji państwowej i sowieckiej, jak i ich całkowite wyodrębnienie. W pierwszych okresach niepodległości Ukrainy ówczesny prezydent L. Krawczuk bardziej zajmował się kwestiami budowy ukraińskiej państwowości, niżeli polityką historyczną kraju. Trendem za prezydentury Leonida Kuczmy było prowadzenie polityki eklektycznej poprzez łączenie wątków kozackich, sowieckich i nacjonalistycznych. Najbardziej dynamicznie i konsekwentnie za czasów niepodległej Ukrainy realizował politykę historyczną Wiktor Juszczenko, z którym wiąże się tak zwany okres „aktywizacji”. Polityka historyczna W. Juszczenki otrzymała nazwę „OUN –

---

⁵¹ Порошенко: Князь Владимир заложил основы европейской Украины, news.liga.net, 29.07.2015, http://news.liga.net/news/politics/6290243-poroshenko_knyaz_vladimir_zalozhil_osnovy_evropeyskoj_ukrainy.htm [2.04.2024].

⁵² T. Olszański, *Rok ukraińskiej dekomunizacji*, Ośrodek studiów wschodnich im. Marka Karpia, 18.05.2016, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-05-18/rok-ukrainskiej-dekomunizacji>, [2.04.2024].

⁵³ *Більшість киян засудила знесення пам'ятника Леніну в центрі столиці, назвавши це вандалізмом - опитування*, Інтерфакс-Україна, 19.12.2013, <https://interfax.com.ua/news/general/183018.html> [2.04.2024].

UPA - Hołodomor”, która zawierała w sobie najbardziej interesujące dla prezydenta tematy historyczne. Nowo obrany prezydent Wiktor Janukowycz odsunął politykę historyczną na dalszy plan. Za czasów jego prezydentury jedynie doszło do rewizji polityki historycznej, promowanej przez jego poprzednika. Wiktor Janukowycz zmierzał w kierunku zarzucenia gloryfikacji Ukraińskiej Powstańczej Armii i ignorowania jej wkładu w walkę o niepodległość Ukrainy. W październiku 2014 roku po dojściu do władzy Piotra Poroszenki polityka historyczna została po raz kolejny zmieniona. Proces dekomunikacji Ukrainy ówczesnego prezydenta wywołał akcje protestu i był negatywnie postrzegany przez obywateli centralnego i wschodniego regionów Ukrainy.

Nieskonsolidowana wielowektorowa polityka pamięci historycznej na Ukrainie doprowadziła do konfliktu wewnętrznego, treść którego polega na obecności rozłamu pamięci historycznej społeczeństwa ukraińskiego, który dzieli kraj nie tylko na Wschód-Zachód, ale na dwie ideologicznie przeciwległe modele tożsamościowe: narodowo-demokratyczny i postsowiecki. We współczesnej Ukrainie dominują dwie ideologie: ukraiński nacjonalizm oraz ideologia postsowiecka. Pierwsza jest właściwa zachodniej części Ukrainy, druga — dominuje na południu oraz wschodzie kraju. Ukraiński nacjonalizm nierozzerwalnie związany z pamięcią o OUN i UPA. Jedna część społeczeństwa ukraińskiego jest twardo przekonana, że te organizacje były zbrodniczymi. Druga, czyli przede wszystkim mieszkańcy zachodnich obwodów Ukrainy, gniewnie oburza się, kiedy tak ich nazywają. Dla nich członkowie OUN i UPA — to bohaterowie walczący za niezależność kraju. Ze względu na to, że duża część współczesnych terenów Ukrainy była częścią Imperium Rosyjskiego, a następnie — ZSRR, w pamięci historycznej mieszkańców tych regionów ważne miejsce zajmują wspomnienia o sukcesach industrializacji, o zwycięstwie w Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej, o dobrym życiu w „jedynym potężnym państwie”. Ci ludzie przyjęli dziedzictwo radzieckie, a razem z nim i ideologię jednego braterskiego narodu, mającego wspólną historię.

Na ogół, obecny stan Ukrainy można określić jako „ideologiczna próżnia”. Taki stan jest wtedy, gdy pewne ideały, które wcześniej łączyły społeczeństwo, już traciły swoją siłę, a innych, które by potrafiły ich zamienić, jeszcze nie ma. Problem zabezpieczenia narodowej jedności ukraińskiego państwa istotnie komplikuje światopoglądowe rozwarstwienie społeczeństwa, które objawia się kulturalno-historyczną innością oddzielnych regionów Ukrainy. Wschód odrzuca kult banderowców, uważając ich za ruch narodowy i faszystowski. Zachód natomiast nie może przyjąć radzieckiej przeszłości Ukrainy. Społeczeństwo ukraińskie żyje więc w niewoli mitów: mitu o OUN i UPA oraz mitu o Wielkiej Wojnie Ojczyźnianej. Przyczyną konfliktu pamięci historycznych na Ukrainie jest to, że regiony tego kraju mają różny historyczny los. Przez długi czas znajdowały się one w składzie różnych, często walczących ze sobą państw, mających różny stosunek do historii i jej narracji.

Dwubiegunowość współczesnego społeczeństwa ukraińskiego w postaci dwóch Ukrain „wschodniej i zachodniej” stała się narzędziem, którym Federacja Rosyjska posługiwała się zarówno do usprawiedliwiania prowadzenia wojny z Ukrainą i jej „denazyfikacji”, jak i do budowania własnej narracji propagandowej, mającej zapobiec powstaniu na Ukrainie skonsolidowanego państwa narodowego z własną pamięcią historyczną.

W kwestii sposobów rozwiązywania „konfliktu pamięci historycznych”, pierwszym i niezbędnym punktem wyjścia powinna stać się orientacja państwowej polityki pamięci na zachowanie stabilności, a nie konfliktowania stosunków społecznych. Podmioty realizujące współczesną politykę historyczną Ukrainy powinny nie dopuścić, żeby jakiś region starał się narzucić swój „jedyny i prawidłowy” schemat przeszłości. Powstaje pytanie, jakie czynniki mogą sprzyjać konsolidacji dwóch odrębnych światopoglądów historycznych i poszukiwaniu wspólnej tożsamości? Jednym z problemów w stworzeniu jednolitej narracji historycznej jest ten fakt, że w pole uwagi społecznej popadają przeważnie te wydarzenia, które mają potencjał do rozłączenia. W szczególności widać, że ostre dyskusje i manipulacje odbywają się właśnie wokół takich tragicznych stron historii ukraińskiej, jak represje, deportacje, druga wojna światowa, ruch narodowyzwoleńczy, Ukraina — ofiara komunistycznego i nazistowskiego terroru.

Koniecznym punktem, zwłaszcza w toku toczącej się wojny z Federacją Rosyjską, jest kształtowanie u obywateli Ukrainy prawdziwego rozumienia własnej historii, jej samoidentyfikacji i ciągłości, w tym wyborze kompromisowych strategii reprezentacji przeszłości, położenie akcentu na tematach,

które sprzyjają połączeniu pamięci historycznej społeczeństwa: na zdobyczach i pozytywnych momentach ojczystej historii, w których na pierwsze miejsce wysuwają się ogólnoludzkie i humanistyczne aspekty. Tak zwane „dwie Ukrainy” mogą skonsolidować postaci Lesi Ukrainki, Iwana Franki, Mychajła Gruszeńskiego albo Tarasa Szewczenki, który dobrze rozumiał tożsamość Ukraińca i nigdy nie wywoływał kontrowersji w żadnym z regionów Ukrainy.

Bibliografia:

Akty prawne i dokumenty:

Положення про Український інститут національної пам'яті, Постанова Кабінету Міністрів України № 684кабінет від 12 листопада 2014 р., [memory.gov.ua](http://www.memory.gov.ua), <http://www.memory.gov.ua/page/polozhennya-pro-ukrainskii-institut-natsionalnoi-pamyati>.

Про засудження комуністичного та націонал-соціалістичного (нацистського) тоталітарних режимів в Україні та заборону пропаганди їхньої символіки, Відомості Верховної Ради, 2015, nr 26, <http://zakon2.rada.gov.ua/laws/show/317-19>.

Opracowania naukowe:

Assmann J., *Kollektives Gedächtnis und kulturelle Identität*, Suhrkamp, Frankfurt 1988.

Bierdiajew M., *Sens historii*, Wydawnictwo ANTYK, Kęty 2002.

Bracki A., *Surżyk. Historia i terażniejszość*, Wyd. Uniwersytetu Gdańskiego, Gdańsk 2009.

Katchanovski I., Kohut Z., Nebesio B., *Historical dictionary of Ukraine*, Scarecrow Press, USA 2013.

Kula M., *Nośniki pamięci historycznej*, Wydawca: DiG, Warszawa 2002.

Mokry W., *Język, kultura, mentalność a tożsamość narodowa Ukraińców*, „Szwajpolt Fiol”, Kraków 2003.

Nijakowski L.M., *Polska polityka pamięci*, Wydawnictwo: Wydawnictwa Akademickie i Profesjonalne 2008.

Nikžentaitis A., Kopczyński M., *Dialog kultur pamięci w regionie ULB*, Muzeum Historii Polski, Warszawa 2014.

Olszański T., *Miejsce UPA w wielkiej wojnie ojczyźnianej. Dylematy polityki historycznej Ukrainy*, Ośrodek Studiów Wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa, czerwiec 2013.

Olszański T., *Problem językowy na Ukrainie. Próba nowego spojrzenia*, ośrodek Studiów wschodnich im. Marka Karpia, Warszawa, maj 2012.

Riabczuk M., *Dwie Ukrainy*, Wydawnictwo: Kolegium Europy Wschodniej im. Jana Nowaka-Jeziorańskiego, Wrocław 2004.

Stryjek T., *Ukraina przed końcem Historii*, Instytut Studiów Politycznych PAN, Wydawnictwo Naukowe Scholar, Warszawa 2014.

Zaszkilniak Ł., *Pamięć historyczna i socjalne funkcje historii we współczesnym świecie*, Wydawnictwo Naukowe Tarnopolskiego Uniwersytetu Pedagogicznego im. W. Hnatiuka, Tarnopol 2009.

Касьянов Г., *Украина 1991—2007: Очерки новейшей истории*, Наш час, Киев, 2008.

Лысяк-Рудницький И., *Между историей и политикой*, Летний сад, Санкт – Петербург 2007.

Михальченко М., *Україна як нова історична реальність: запасний гравець Європи*, ВФ "Відродження", Дрогобич 2004.

Нагорна Л., *Історична пам'ять: теорії, дискурси, рефлексії*, ІПіЕНД ім. І.Ф.Кураса НАН України, Київ 2012.

Рябчук М., *Від Малоросії до України: Парадокси запізнілого націєтворення*, Критика, Киев 2000.

Ситник П., *Проблеми формування національної самосвідомості в Україні*, Видавництво Національного інституту стратегічних досліджень, Київ 2004.

Широкоград А., *Украина: Противостояние регионов*, АСТ, Москва 2010.

Artykuły prasowe:

von Hagen M., *Does Ukraine Have a History?*, Slavic Review, No. 3, Association for Slavic, East European, and Eurasian Studies, autumn 1995.

Masnenko W., *Pamięć historyczna jako podstawa kształtowania świadomości narodowej*, *Українське historyczne czasopismo (УІЖ)*, nr 5, 2002.

Polianski W., *Pamięć historyczna w świadomości etnicznej narodów*, , SOCIS, nr 3, 1999.

Portnow A., *Pamięć o drugiej wojnie światowej i jej nurty we współczesnej Ukrainie*, „Pamięć i Sprawiedliwość” 11/1 (19), 2012.

Portnow A., *Polityka pamięci na postsowieckiej Ukrainie 1991 – 2011*, [w:] „Dialog kultur pamięci w regionie ULB”, A. Nikžentaitis, M. Kopczyński (red.), Muzeum Historii Polski, Warszawa 2014.

Portnow A., *Ukraińskie interpretacje rzezi wołyńskiej*, kwartalnik WIEŻ 2, 2013.

Rudling P.A., *The OUN, the UPA and the Holocaust: A Study in the Manufacturing of Historical Myths*, „The Carl Beck Papers in Russian & East European Studies”, nr 2107, listopad 2011.

Zernij J., *Pamięć historyczna jak obiekt państwowej polityki*, czasopismo „Strategiczne priorytety”, 1(2), 2007.

Вашкевич В., *Історична пам'ять як функція історичної свідомості*, Політичний менеджмент, № 6, 2004.

Двуреченська О., *Місце історичної пам'яті у розвитку України як суб'єкта сучасних міжнародних відносин*, Науково-теоретичний Альманах «Грані», № 1 (105), січень 2014.

Дрожжина С., *Национальная идея как фактор объединения украинского общества*, Вісник ДонНУЕТ № 2 (58), 2013.

Зерній Ю., *Державна політика пам'яті в Україні: становлення та сучасний стан*, Стратегічні пріоритети, №3(8), 2008.

Зерній Ю., *Історична пам'ять як об'єкт державної політики*, Стратегічні пріоритети, №1(2), 2007.

Карлова В., *Проблеми формування загальнонаціональної ідеології в Україні*, Вісник Національної академії державного управління, 2015.

Касьянов Г., *Голодомор и строительство нации*, журнал «Pro et Contra», 2009.

Касьянов Г., *Украина-1990: «Бои за историю»*, Новое литературное обозрение, №1, 2007.

Козлов С., *Региональные варианты исторической памяти постсоветской Украины*, Ценности и смыслы, № 6 (34), 2014.

Козловець М., *Історична пам'ять як чинник інтеграції українського суспільства*, Історія. Філософія. Релігієзнавство, Київ: Видавництво «Антросвіт», № 1, 2008.

Колесник І., *Українська історіографія в полі інтелектуальної історії: Modern or Postmodern?*, Ейдос: Альманах теорії та історії історичної науки, Випуск1, Київ: Ін-т історії НАН України, 2005.

Зашкільняк Л., *Історична пам'ять та історіографія як дослідницьке поле для інтелектуальної історії*, Україна: культурна спадщина, національна свідомість, державність, Випуск 15, Львів, 2006–2007.

Лисенко О., *Український вимір Другої світової війни крізь призму історичної пам'яті*, Національна та історична пам'ять, Вип. 9, 2013.

Миллер А., *Дуализм идентичностей на Украине*, Отечественные записки, Випуск журналу № 1 (34), 2007.

Портнов А., *Історична пам'ять як поле змагань за ідентичність*, Матеріали круглого столу в Національному інституті стратегічних досліджень, Київ, 2008.

Симоненко І., *Особенности структуры историчної пам'яті Українського народу та шляхи формування національного історичного наративу*, Стратегічні пріоритети, №1, 2009.

Український інститут національної пам'яті, *Державотворчі та цивілізаційні здобутки українського народу*, Національна та історична пам'ять. Збірник наукових праць. Випуск 1, Київ.: Стилос, 2011.

Український інститут національної пам'яті, *Національна та історична пам'ять*, Зб. наук. праць, Випуск 2,3,5, Київ: ДПН 35 «НВЦ «Пріоритети», 2012.

Український інститут національної пам'яті, *Національна та історична пам'ять*, Зб. наук. праць, Випуск 6, Київ: Н 35 П «НВЦ «Пріоритети», 2013.

Український інститут національної пам'яті, *Національна та історична пам'ять. Політика пам'яті у культурному просторі*, Зб. наук. праць, Випуск 8, Київ:ДП «НВЦ «Пріоритети», 2013.

Strony internetowe:

Juszczenko wyróżnia UPA, TVN24.pl, 29 .01.2010, <http://www.tvn24.pl/wiadomosci-ze-swiata,2/juszczenko-wyroznia-upa,123577.html>.

Olszański T., *Polityka historyczna Juszczenki – próba podsumowania*, strona internetowa www.osw.waw.pl, 23.05.2010, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/tydzien-na-wschodzie/2010-01-27/polityka-historyczna-juszczenki-proba-podsumowania>.

Olszański T., *Rok ukraińskiej dekomunizacji*, Ośrodek studiów wschodnich im. Marka Karpią, 18.05.2016, <http://www.osw.waw.pl/pl/publikacje/komentarze-osw/2016-05-18/rok-ukraińskiej-dekomunizacji>.

Pietruszewski M., *Juszczenko: polityka historyczna największym sukcesem mojej prezydentury*, Portal spraw zagranicznych, 18.10.2009, <http://www.psz.pl/162-wschod/juszczenko-polityka-historyczna-najwiekszym-sukcesem-mojej-prezydentury>.

Більшість киян засудила знесення пам'ятника Леніну в центрі столиці, назвавши це вандалізмом - опитування, Інтерфакс-Україна, 19.12.2013, <https://interfax.com.ua/news/general/183018.html>.

Порошенко в Полтаве отримав пам'ятник Мазепі, Корреспондент.net, 7.05. 2016, <http://korrespondent.net/ukraine/3679595-poroshenko-v-poltave-otkryl-pamiatnyk-yvanu-mazepi#1>.

Порошенко підписав указ про вшанування пам'яті князя Володимир - створителя Русі-України, zn.ua, 26.02.2015, http://zn.ua/UKRAINE/poroshenko-podpisal-ukaz-o-chestvovanii-pamyati-knyazya-vladimira-sozdatelya-rusi-ukrainy-168145_.html.

Порошенко: Князь Володимир заповів основи європейської України, news.liga.net, 29.07.2015, http://news.liga.net/news/politics/6290243-poroshenko_knyaz_vladimir_zalozhil_osnovy_evropyskoy_ukrainy.htm.

Relacja Rosji z gruzińskimi państwami de facto

Streszczenie: Problem państw de facto jest jednym z nierozwiązanych aspektów prawa międzynarodowego. Państwa określane mianem nieuznawanych są nowym pojęciem w stosunkach międzynarodowych. Funkcjonują przede wszystkim na obszarze postradzieckim. Ich istnienie do dziś jest z jednej strony wyrazem wpływów Federacji Rosyjskiej, z drugiej zaś bezsilności społeczności międzynarodowej, przede wszystkim jej głównych aktorów, którzy dotąd nie potrafili skutecznie doprowadzić do likwidacji tego rodzaju terytoriów. Powstanie pierwszych państw de facto w Europie stało się precedensem dla ich późniejszego pojawienia się na mapie świata. Głównym celem niniejszego artykułu jest przedstawienie stosunków Rosji z separatystycznymi państwami de facto na terytorium Gruzji w kontekście relacji klient-patron. Dla lepszego przedstawienia problemu, w pierwszym podrozdziale artykułu zostały poruszone tematy funkcjonowania Abchazji i Osetii Południowej. Została przedstawiona krótka definicja i geneza relacji klient-patron. Celem autora jest ukazanie relacji między państwami separatystycznymi a ich krajem patronackim. W pracy pojawia się pytanie, w jaki sposób funkcjonują wyżej wymienione podmioty quasi-państwowe i jaki jest cel Federacji Rosyjskiej w stosunku do nich.

Słowa kluczowe: Rosja, państwa de facto, relacja klient-patron, Abchazja, Osetia Południowa

Wstęp

Historycznie rzecz biorąc, relacje klient-patron budowane były między nierównymi partnerami i były przypieczętowane prezentami lub małżeństwem między klientem a patronem. Po nawiązaniu relacji, patron prosił klienta o wsparcie w postaci wojsk i prowiantu. W zamian klient zachowywał pewną władzę i mógł korzystać z zasobów i ochrony zapewnianej przez silnego patrona. Relacje te były obecne zarówno we wczesnych stanach, jak i widoczne są w XXI wieku. W przypadku tworzenia nowych quasi-państw Rosja tworzy w niestabilnych regionach „dźwignie nacisku” na państwo, od którego terytoria się oddzieliły.

„Aby wygrać wojnę, musisz mieć trzy rzeczy: więcej żołnierzy niż wróg, wiedzę o planach wroga i lepszą technologię. Budowanie sojuszu i relacje patron-klient pomogły przywódcom zebrać więcej żołnierzy i często uświadamiały o planach wroga – i jest to prawdą, niezależnie od tego, czy społeczeństwo jest przedindustrialne, przemysłowe czy postindustrialne⁵⁵”. Również ten rodzaj relacji można wykorzystać do celów geopolitycznych państwa patrona. W poniższym artykule przedstawione są takie relacje na przykładzie Rosji-Abchazji i Osetii Południowej, a także trudności pojawiające się we wspomnianych państwach klienckich.

Obecnie najważniejszym aspektem polityki państwa de facto jest relacja z „patronem” – państwem, które faktycznie wspiera państwo de facto finansowo i zapewnia mu bezpieczeństwo militarne. Państwo patron jest gwarantem długiego przetrwania. Państwa de facto, które nie miały takiego patrona, były krótkotrwałe. Negując legitymację, jaką mają nawet najsłabsze i najbardziej dysfunkcyjne uznane państwa, stale ryzykują, że zostaną odrzucone przez państwa macierzyste, z których się odłączyły, jak to miało miejsce w przypadku Republiki Serbskiej – Krajiny w Chorwacji w 1995 roku i Tamil Ilam na Sri Lance w 2009 roku. Dlatego potrzebują one silnego opiekuna – państwa patrona, które mogłoby osłabić wymagane aspiracje państwa macierzystego. Biorąc pod uwagę tę silną zależność, zaskakujące jest to, że państwa de facto-klienci wielokrotnie demonstrują gotowość i zdolność do ignorowania życzeń swoich patronów i dążenia do własnych celów. Jednym z najciekawszych zjawisk są

---

⁵⁴ Absolwent studiów magisterskich na kierunku Stosunki Międzynarodowe, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, e-mail: nikita.nalivkoo@gmail.com.

⁵⁵ P.L.W. Sabloff, *When an alliance comes with strings attached*, <https://www.csmonitor.com/Science/Complexity/2016/1104/When-an-alliance-comes-with-strings-attached> [31.07.2022].

stosunki rosyjsko-abchaskie. Sprawa, w której występuje szczególnie silna niechęć ze strony państwa-klienta do podporządkowania się życzeniom jego jedyne go protektora i patrona⁵⁶.

1. Zależność Abchazji i Osetii Południowej od Rosji

Trudno ocenić zależność Abchazji i Osetii Południowej od Rosji. Niezależnie od polityki, geografia sprawia, że ta nie zrównoważona relacja jest nieunikniona. Rosja jest jedną ze stron porozumienia z Soczi z 1992 roku, które doprowadziło do zawieszenia broni; odgrywa aktywną rolę w WKK (Wspólna Komisja Kontroli) i WSP (Wspólne Siły Pokojowe). Uważa się za gwaranta stabilności w strefie konfliktu i jest przekonana, że ułatwiła negocjacje między Gruzją a Osetią Południową. Pokryła koszty opieki nad uchodźcami osetyńskimi przesiedlonymi z Gruzji do Rosji. Udzieliła pomocy finansowej i humanitarnej samej Osetii Południowej. Według rosyjskiego źródła dyplomatycznego pomoc ta była udzielana w ramach dwustronnej Umowy między Rządem Federacji Rosyjskiej a Rządem Gruzji o współpracy w odbudowie gospodarki w strefie konfliktu gruzińsko-osetyjskiego i powrotu uchodźców, zawartej z Gruzją w 2000 roku. Rosja zarzuca Gruzji, że ta nie wywiązała się ze swojej części umowy i nie przekazała środków na rozwój gospodarczy Osetii Południowej. Latem 2004 roku Rosja wezwała rząd gruziński do „ostrożnego działania” i zaangażowania się w budowanie zaufania: wycofanie nielegalnych oddziałów zbrojnych, promowanie rozwoju gospodarczego oraz zaangażowanie się w działalność humanitarną i kulturalną przed tym jak poszukiwać uregulowania politycznego. Następnie, Rosja zaczęła uzasadniać nowy powód do niepokoju rozwojem wydarzeń w strefie konfliktu, w szczególności obowiązkiem ochrony dużej liczby Osetyjczyków, którzy przyjęli rosyjskie obywatelstwo. W lipcu 2004 roku Ministerstwo Spraw Zagranicznych stwierdziło: „Rosja nie może pozostać obojętna, jeśli chodzi o bezpieczeństwo obywateli rosyjskich mieszkających w Osetii Południowej oraz ochronę ich praw i interesów”⁵⁷.

Z punktu widzenia rosyjskich politologów ingerencja Rosji w sprawy wewnętrzne Gruzji wynikała ze sprzeciwu wobec interesów narodowych Stanów Zjednoczonych, a raczej ich polityki zmierzającej do wykluczenia możliwości konsolidacji Rosji jako wiodącego aktora wewnątrzregionalnych stosunków, jak również dalsze jej zaangażowanie w Azji Środkowej. Rosyjscy naukowcy wskazują przyczynę interwencji w sprawy wewnętrzne Gruzji – walkę o zasoby, a raczej ukrytą chęć Stanów Zjednoczonych uzyskania, jeśli nie pełnej, to w każdym razie częściowej kontroli nad wydobywaniem, przetwarzaniem i dystrybucją zasobów naturalnych w regionie. Publicznym stanowiskiem Federacji Rosyjskiej było wystąpienie 425 członków Dumy Państwowej z ostrą krytyką Gruzji i stwierdzeniem, że w związku z obecnością obywateli rosyjskich w Osetii Południowej „istnieją okoliczności, które prowadzą do naruszenia suwerenności Rosji”⁵⁸. Ten sam pretekst zostanie wykorzystany podczas przyszłej okupacji Krymu, a także w wojnie na Donbasie w 2014 roku na terytorium Ukrainy.

Ogólnym celem Rosji w przestrzeni postsowieckiej jest wzmocnienie swojej hegemonicznej pozycji w oparciu o rozległe więzi polityczne, gospodarcze i bezpieczeństwa, które łączą sąsiednie kraje z Rosją, nie negując ich formalnej suwerenności. Ambicja ta obejmuje tradycyjne interesy bezpieczeństwa, takie jak stabilizacja granic i zdolność do projekcji siły militarnej w regionie i poza nim. Aby ograniczyć zewnętrzną, w dużej mierze zachodnią obecność w regionie i utrzymać pożądaną rolę globalną, rosyjscy przywódcy wielokrotnie podkreślali, że Rosja ma „uprzywilejowane interesy” w sąsiedztwie. Rosyjskie ambicje są również powiązane z interesami gospodarczymi. Ścisłe przeplatanie się władzy politycznej i gospodarczej w Rosji motywuje i pozwala jej przywódcom na szerokie stosowanie różnych form rządzenia gospodarczego. I wreszcie ambicje Rosji obejmują ochronę wewnętrznego porządku politycznego Rosji przed zagrożeniami zewnętrznymi. Rosja nie tylko stara się izolować od niechcianych wpływów zewnętrznych, zwłaszcza o charakterze demokratycznym, ale także stara się przeciwstawić

⁵⁶ P. Kolstø, *Biting the hand that feeds them? Abkhazia – Russia client-patron relations*, „Post-Soviet Affairs”, 2020, vol. 36, s. 140-141.

⁵⁷ O. Olikier, O. Vartanyan, *Грузия: Как избежать войны в Южной осетии. Доклад МГПК-Европа № 159, 26 ноября 2004*, Тбилиси–Брюссель 2004, s. 21-22.

⁵⁸ Д. А. Джологуа, *Геополитические интересы России на Кавказе в период конфликтов в Абхазии и Южной Осетии*, Нижний Новгород 2018, s. 381.

im poza swoimi granicami. Pomimo tego, że na terenie byłego Związku Radzieckiego działa szeroka gama inicjatyw i organizacji międzynarodowych, region ten jest w pewnym sensie niedostatecznie zinstytucjonalizowany. Organizacje międzyrządowe zwykle nie koordynują i nie inwestują zasobów. Wskaźniki członkostwa i uczestnictwa zmieniają się w czasie i żadne dwa państwa w regionie nie mają takiej samej historii członkostwa. Ze względu na rzekomo hegemoniczną pozycję i niestabilność organizacji międzyrządowych w regionie, Federacja Rosyjska na ogół preferuje powiązania dwustronne niż wielostronne. Te dwustronne więzi, w tym z Abchazją i Osetią, opierają się na dziedzictwie historycznym i nowych realiach. Polityczne więzi międzyrządowe przybierają najczęściej formę wsparcia dyplomatycznego i finansowego od zaprzyjaźnionych osób i organizacji rządowych lub pozarządowych. Więzy wojskowe są szczególnie silną formą więzi międzyrządowych. Wojsko rosyjskie kilkakrotnie interweniowało w okolicy, zwłaszcza w rejonach konfliktu. Celem tych interwencji było zakończenie przemocy i konfliktów etnicznych, ewakuacja lub ochrona Rosjan lub obywateli rosyjskich, umocnienie granic i powstrzymanie zagrożeń zewnętrznych lub kontrola zasobów naturalnych. Rosyjskie wojsko interweniuje na rozkaz przywództwa Kremla, a także na rozkaz miejscowej elity wojskowo-politycznej czy gospodarczej. Od wczesnych lat 90. XX wieku Rosja używała wszelkich możliwych środków militarnych, od sojuszy bezpieczeństwa i transferów broni po operacje pokojowe oraz jawną i ukrytą interwencję wojskową⁵⁹.

2. Problemy gospodarcze Osetii Południowej. Kwestia zjednoczenia z Osetią Północną

Obiekty quasi-państwowe na terenie Gruzji są bardzo zależne od państwa patrona, dlatego też wiele praktyk zarządzania zostało przejętych z Federacji Rosyjskiej, co następnie stworzyło próżnię gospodarczą. Na przykład w Osetii Południowej formalnie obowiązują główne kodeksy rosyjskie, w tym kodeks podatkowy, który został opracowany dla państwa nieporównywalnego skalą z Osetią Południową. Państwo nie ma jasnego kursu rozwoju, nie zdecydowało, czy liczyć na rozwój własnego rolnictwa w republice, czy taniej jest importować produkty rolne z Rosji. Problem kadrowy nie jest dostatecznie uwzględniony, nie przeprowadzono inwentaryzacji gruntów. Rząd republiki stawia również na rozwój produkcji materiałów budowlanych i turystyki. Jednocześnie pomija się najważniejszą rzecz - brak komunikacji. Kolejnym problemem utrudniającym rozwój gospodarczy Osetii Południowej jest dość twardy reżim graniczny między nią a Rosją. Trudności pogłębia fakt, że strefa przygraniczna w Osetii Północnej ze specjalnym reżimem wjazdu, ruchu, działalności gospodarczej jest głęboko zaangażowana na terytorium Rosji, zajmując prawie całą górzytą część republiki. Konieczność koordynacji wszelkich prac gospodarczych ze strażą graniczną stwarza podatny grunt dla korupcji. Jeśli wielkość strefy przygranicznej zostanie zmniejszona, region Zaramaga zyska nowy impuls rozwojowy, który odegra niezwykle ważną rolę dla rozwoju gospodarczego zarówno Osetii Północnej, jak i Południowej⁶⁰.

Na tle problemów gospodarczych pojawia się kwestia dalszego rozwoju Osetii Południowej. Przytłaczająca większość ludności Osetii Południowej wciąż opowiada się za jej wczesnym wejściem do Rosji. Zarówno w szeregach opozycji, jak i wśród ludności, w ostatnim czasie zaczęły narastać nastroje na rzecz kursu w kierunku rzeczywistej niepodległości republiki. Zgodnie z ideą dominującą dziś wśród elity politycznej Osetii Południowej, po uznaniu Republiki Południowej Osetii kwestia zjednoczenia została usunięta i teraz trzeba pracować wyłącznie nad umacnianiem niepodległości. Tu jednak pojawia się inna tendencja: konsolidacja opozycji południowoosetyjskiej z częścią elity północnoosetyjskiej na bazie budowy jednego niepodległego państwa osetyjskiego. Część północnoosetyjskich elit politycznych wspiera uznanie przez Rosję niepodległości Osetii Południowej jako szansę na zbudowanie prawdziwie niezależnego państwa, które po raz pierwszy od kilku stuleci pojawiło się wśród ludu osetyjskiego. Ta część elity w żaden sposób nie może być uznana za antyrosyjską, ale logika zachodzących procesów może potencjalnie doprowadzić ją do idei postawienia zadania utworzenia niezależnego

⁵⁹ A. W. M. Gerrits, M. Bader, *Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia: implications for conflict resolution*, "East European Politics", 2016, vol. 32, s. 299.

⁶⁰ А. Скаков, *Южная Осетия: Современное состояние и перспективы (внутриполитические аспекты)*, Москва 2011, s. 5-6.

państwa osetyjskiego, w tym Osetii Południowej i Północnej, poza granicami Federacji Rosyjskiej. Należy zauważyć, że taki scenariusz nadal wydaje się nierealny, w dużej mierze dlatego, że interesy północnoosetyjskiej elity politycznej i gospodarczej mogą nie pokrywać się z interesami Osetii Południowej. Nie zapominajmy jednak o interesach biznesowych części północnoosetyjskiej elity, która zawsze miała stabilne kontakty gospodarcze z Gruzją i otrzymywała dobre dywidendy z ceł. Interesy tej części elity i Gruzji są dość zbieżne – obie starają się nie dopuścić do wejścia produktów z Osetii Południowej na rynek rosyjski. Zjednoczenie Osetii Północnej i Południowej w jedną republikę w ramach Federacji Rosyjskiej jest kategorycznie nie do przyjęcia dla elity politycznej Osetii Południowej i niebezpieczne dla elity politycznej Osetii Północnej. Innym szeroko rozpowszechnionym w kręgach politycznych republiki scenariuszem było włączenie jej do Federacji Rosyjskiej jako odrębnego podmiotu federacji. Jednak biorąc pod uwagę rolę tych quasi-państw jako dźwigni nacisku na Gruzję, a także niechęć Rosji do pogorszenia sytuacji na arenie międzynarodowej, Moskwa nie zgodzi się na realizację takiego scenariusza⁶¹.

3. Wybory w Abchazji. Stosunki z Rosją

Inaczej jest z Abchazją. Pomimo silnej zależności od Rosji w zakresie uznania międzynarodowego i handlu, Abchazja zachowuje stosunkowo wysoki stopień niezależności w polityce wewnętrznej, chociaż czasami, rosyjska ingerencja w wewnętrzne sprawy Abchazji przynosiła efekt przeciwny do zamierzonego. W przededniu wyborów w 2004 roku Rosja próbowała wywierać presję, otwarcie wspierając Raula Chadżymbę, protegowanego pierwszego prezydenta Władysława Ardzinby. Tuż przed wyborami Władimir Putin spotkał się w Soczi z Chadżymbą, a zdjęcia z tego spotkania rozesłano po całej Abchazji. Ale z powodu tego ukrytego pokazu preferencji Rosji dla Chadżymbę, Abchazowie zagłosowali na jego przeciwnika, Siergieja Bagapsza. Głosowanie to odbyło się w proteście przeciwko rzekomej ingerencji Rosji w wewnętrzne sprawy Abchazji. Chadżymba natychmiast zakwestionował wyniki głosowania, a wyraźna rosyjska presja zaczęła być naprawdę odczuwalna. Ówczesny gubernator Krasnodaru Aleksander Tkaczow nałożył nawet na Abchazję blokadę gospodarczą, w wyniku której ceny żywności gwałtownie wzrosły. Po tym nastąpił atak medialny, a Bagapsz i jego zwolennicy zostali opisani w rosyjskiej prasie jako „antyrosyjscy”. Od czasu do czasu dochodziło do walk między rywalizującymi kibicami i przez kilka miesięcy kraj znajdował się na krawędzi wojny domowej⁶².

Ostatecznie Bagapsz udał się do Moskwy, aby przekonać rosyjskie przywództwo o swojej lojalności. Z impasu wyszedł słynny historyk abchaski Stanislaw Lakoba, wybrany za rządów Bagapsza na wiceprezydenta. Zaproponował, żeby Lakoba ustąpił stanowisko Chadżymbie. Tak więc Bagapsz i Chadżymba startowali w nowych wyborach i razem wygrali. Mimo tego kompromisu w Abchazji nastąpiła całkowita zmiana kierownictwa, a Chadżymba w końcu zaczął pełnić względnie bierną rolę wiceprezydenta. Tak więc na pierwszy rzut oka wpływ Rosji na życie polityczne Abchazji jest ograniczony. W parlamencie nie ma Rosjan, a Abchazi zajmują wszystkie kluczowe stanowiska we władzy wykonawczej i ustawodawczej. Rzadko kiedy miejscowy Rosjanin zostaje mianowany na wicepremiera z poprawnych politycznie powodów, okazuje się on niczym więcej jak odznaczeniem – niezdolnym do wpływania na ważne decyzje⁶³.

Abchazja, mimo prób ignorowania interesów państwa patrona, pozostaje związana z Federacją Rosyjską. Bez rosyjskiego wsparcia gospodarka Abchazji ucierpiałaby znacząco i trudniej byłoby jej oprzeć się naciskom politycznym Gruzji i społeczności międzynarodowej. Jak przenikliwie zauważył brytyjski analityk Thomas de Waal, „Abchazi są prorosyjscy bardziej z konieczności niż z naturalnego entuzjazmu”. Do takiego wniosku doszedł również czołowy rosyjski ekspert Siergiej Markedonow: współpraca Abchazji z Rosją wynika z „uznanej konieczności, a nie z romantycznego ideału”. Rosja została wybrana na partnera strategicznego tylko dlatego, że nie ma nikogo innego, kto mógłby pełnić tę rolę.

⁶¹ Ibidem.

⁶² A. Achba, *Abkhazia – Russia's tight embrace*, https://ecfr.eu/article/essay_abkhazia_russias_tight_embrace/ [28.12.2021].

⁶³ Ibidem.

Abchazi są głęboko przekonani, że niepodległości, którą zdobyli w krwawej wojnie z Gruzją, po której nastąpiła długa blokada z poważnymi przeszkodami i trudnościami, nie można sprzedać za bezcen. W republice jest problem z nieruchomościami: Abchazi rozumieją, że ich niechęć do sprzedaży ziemi Rosjanom hamuje rozwój gospodarczy ich kraju, ale przeszkadza im „niepokój etniczny”. Chcą dobrze żyć, ale powstrzymuje ich strach przed ponownym stanem się mniejszością w swojej ojczyźnie. Jedna trzecia populacji żyje poniżej oficjalnej granicy ubóstwa, ale ludzie biorą to za cenę swojej z trudem wywalczonej wolności. Jak powiedział Minister Spraw Zagranicznych Daur Kowe: „Jesteśmy przyjaciółmi Rosji, ale nie jesteśmy dodatkiem do tego kraju. Abchazja, licząca 250 000 mieszkańców, jest bardzo małym krajem, mniej więcej takim samym jak przedmieście Moskwy. Ale jesteśmy narodem, a to robi ogromną różnicę. Istniejemy od wieków i nie znikniemy”. Według Izidy Chania, gdy tylko pojawi się kwestia nieruchomości, opozycja „podniesie flagę”. Tutaj prezydenci niechętnie sprzeciwiają się opinii publicznej, nawet jeśli chcą. Opozycja odgrywa bardzo konstruktywną rolę, uniemożliwiając prezydentowi uleganie rosyjskiej presji. A Rosja nie może go za to winić, bo ma związane ręce. „Jak widać, opozycja jest za naszymi oknami i zmiążdżą nas”⁶⁴.

4. Możliwość integracji Południowej Osetii do Rosji

Po uznaniu przez Rosję niepodległości quasi-państwowych podmiotów: Donieckiej Republiki Ludowej i Ługanskiej Republiki Ludowej oraz oświadczeniach deputowanych do Dumy Państwowej w sprawie włączenia republik do Federacji Rosyjskiej⁶⁵, ze środków masowego przekazu można coraz częściej słyszeć o podobnym pragnieniu władz Cchinwali. Ostatnie wybory prezydenckie w Osetii Południowej wygrał kandydat opozycji, lider partii Nykhas Alan Gagloev. Według wyników drugiej tury głosowania wyprzedził urzędującego prezydenta Anatolija Bibilowa, uważanego za faworyta Kremla i opowiadającego się za przeprowadzeniem referendum w sprawie przystąpienia Osetii Południowej do Rosji. Porażka faworyta Kremla nie była jednak dla Moskwy zaskoczeniem. Już w pierwszej rundzie Gagloev miał dobrą ocenę i niski anty-ranking, w przeciwieństwie do swojego przeciwnika Bibilowa. Jednym z głównych powodów tego ratingu było wsparcie tzw. operacji specjalnej na Ukrainie. Były prezydent pisał w mediach społecznościowych o „walce z nazizmem” i „obowiązku wojskowym”. „Nasi ludzie wypełnią swój wojskowy obowiązek z dumnie wzniesionym sztandarem. Rozmawiałem z nimi, czułem ich ducha walki. Po prostu płoną – widać krew alanów”⁶⁶. Słowa Bibilova o nastrojach żołnierzy znacznie odbiegają od rzeczywistego stanu rzeczy. Wydawnictwo „Mediazona” opublikowało rozmowę byłego prezydenta z żołnierzami osetyńskimi, w której skarżą się na fatalne warunki na froncie⁶⁷. Gruzini i rosyjscy analitycy nie wątpią w „prorosyjskość” obu kandydatów. W kampanii wyborczej Bibilow zapowiedział przeprowadzenie referendum w sprawie przystąpienia Osetii Południowej do Federacji Rosyjskiej. Z powściągliwej reakcji Kremla na wypowiedzi Bibilowa wynika, że nie omawiał on opcji akcesji z rosyjską elitą polityczną. W przeciwieństwie do byłego prezydenta Gagloev wypowiadał się o referendum w sposób bardziej akceptowalny dla Moskwy: „Ponowne zjednoczenie podzielonych ludzi w Rosji jest zbyt ważnym tematem, aby stało się przedmiotem przedwyborczej manipulacji umysłami ludzi. Powiedziałem podczas obrad pierwszej tury i powtarzam teraz, że referendum odbędzie się wtedy, gdy nie tylko Osetia Południowa będzie na to gotowa, ale ten krok będzie na czasie dla Federacji Rosyjskiej i nie umieści przywództwa naszego strategicznego partnera w niejednoznaczne stanowisko”⁶⁸.

⁶⁴ P. Kolstø, *Biting the hand that feeds them? Abkhazia – Russia client-patron relations*, s. 148-149.

⁶⁵ *В состав России войдут не только ДНР и ЛНР — Миронов*, <https://eadaaily.com/ru/news/2022/07/22/v-sostav-rossii-vojdut-ne-tolko-dnr-i-lnr-mironov> [29.07.2022].

⁶⁶ И. Фальке, *Бибилев: Солдаты из Южной Осетии выехали в Донбасс для участия в российской спецоперации*, <https://life.ru/p/1482099> [29.07.2022].

⁶⁷ А. Щеглова, *«Над нами смеялись: вы, говорят, что — смертники?»*. *Разговор военных из Южной Осетии и главы республики Анатолия Бибилова*, <https://zona.media/article/2022/05/03/bibilov> [29.07.2022].

⁶⁸ *Народовластие и обновление системы госинституты как основа политической идеологии - Алан Гаглоев*, <https://cominf.org/node/1166542850> [29.07.2022].

Analitycy polityczni uważają, że Rosja nie anektuje regionu w najbliższej przyszłości. Ze względu na słabe poparcie dla sankcji przeciwko rosyjskiej agresji na Ukrainę, Kreml nie podejmie agresywnych działań wobec Gruzji. Federacja Rosyjska potrzebuje Osetii Południowej do manipulacji i nacisków na Tbilisi, a do tego nie anektowana, ale po prostu uznana za niezależną Osetię Południową jest o wiele bardziej opłacalna dla Moskwy, ale zdaniem Giorgiego Kanaszwilego, to nie oznacza, że Moskwa jest przeciwna przeprowadzeniu referendum w Osetii Południowej⁶⁹.

Zakończenie

Podsumowując, zjawisko quasi-państw i relacji patron-klient jest jednym z narzędzi polityki zagranicznej mocarstwa. Nie można mówić o samodzielnym istnieniu państwa, gdy jest ono całkowicie zależne od Federacji Rosyjskiej. Na przykład w Osetii Południowej od 2008 roku krajem rządzą głównie obywatele Federacji Rosyjskiej. Są to takie osoby jak były pracownik KGB Anatolij Baranow, dawniej szef FSB Mordowii, minister obrony Wasilij Łunew – były komisarz wojskowy rosyjskiego miasta Perm i sekretarz Rady Bezpieczeństwa Anatolij Barankevich – były zastępca komisarza wojskowego terytorium Stawropola. Nieuznana republika jest również w dużym stopniu gospodarczo zależna od Federacji Rosyjskiej. Nawet przy ekonomicznej pomocy państwa patrona, ze względu na wysoki poziom korupcji, Osetii Południowej nie udaje się zbudować własnej gospodarki. Drugi prezydent Eduard Kokojty przyznał, że jego kraj jest uzależniony od rosyjskiej pomocy gospodarczej.

Jeśli chodzi o Abchazję, mieszkańcy nieuznanej republiki docenią pomoc, jakiej Rosja udzieliła republice w sierpniu 2008 roku – Abchazi uważają, że Rosja uchroniła Abchazję przed możliwą inwazją Gruzji. Podpisano szereg umów między Abchazją a Rosją. Najważniejsze z nich:

- W marcu 2010 roku podpisano porozumienie wojskowe o rozmieszczeniu rosyjskiej bazy wojskowej.
- Porozumienie o wspólnej ochronie granicy. FSB pomoże w szkoleniu abchaskich i południowoosetyjskich pograniczników. Zgodnie z tą umową Rosja otrzymuje prawo do bezpłatnego korzystania z przestrzeni powietrznej i wód terytorialnych Abchazji i Osetii Południowej w celu ochrony swoich granic z Gruzją.
- Umowa o pomocy dla Republiki Abchazji w jej rozwoju społeczno-gospodarczym 2022-2025. Pomoc będzie udzielana, w tym poprzez udzielenie nieodpłatnej pomocy finansowej.

Dla Abchazji Rosja jest i będzie głównym partnerem. Jednocześnie kierownictwo Abchazji zawsze mówi, że Abchazja jest otwarta na kontakty z innymi krajami. Poprzez politykę nieuznawania Abchazja nie ma możliwości wyboru innego partnera do współpracy niż Federacja Rosyjska.

---

⁶⁹ Н. Ахметели, *Выборы в Южной Осетии: без сюрпризов для Москвы*, <https://www.bbc.com/russian/features-61385253> [29.07.2022].

Bibliografia:

- Achba A., *Abkhazia – Russia’s tight embrace*, https://ecfr.eu/article/essay_abkhazia_russias_tight_embrace/.
- Gerrits W. M., Bader M., *Russian patronage over Abkhazia and South Ossetia: implications for conflict resolution*, “East European Politics”, 2016, vol. 32, s. 299.
- Kolstø P., *Biting the hand that feeds them? Abkhazia – Russia client-patron relations*, “Post-Soviet Affairs”, 2020, vol. 36, s. 140-141.
- Oliker O., Vartanyan O., *Грузия: Как избежать войны в Южной Осетии. Доклад МГПК-Европа № 159, 26 ноября 2004*, Тбилиси–Брюссель 2004, s. 21-22.
- Sabloff P.L.W., *When an alliance comes with strings attached*, <https://www.csmonitor.com/Science/Complexity/2016/1104/When-an-alliance-comes-with-strings-attached> dostęp: 31.07.2022.
- Ахметели Н., *Выборы в Южной Осетии: без сюрпризов для Москвы*, <https://www.bbc.com/russian/features-61385253>.
- В состав России войдут не только ДНР и ЛНР — Миронов*, <https://eada-ily.com/ru/news/2022/07/22/v-sostav-rossii-voydut-ne-tolko-dnr-i-lnr-mironov>.
- Джологуа Д. А., *Геополитические интересы России на Кавказе в период конфликтов в Абхазии и Южной Осетии*, Нижний Новгород 2018, s. 381.
- Народовластие и обновление системы госинституты как основа политической идеологии - Алан Гаглов*, <https://cominf.org/node/1166542850>.
- Скаков А., *Южная Осетия: Современное состояние и перспективы (внутриполитические аспекты)*, Москва 2011, s. 5-6.
- Фальке И., *Бибилов: Солдаты из Южной Осетии выехали в Донбасс для участия в российской спецоперации*, <https://life.ru/p/1482099>.
- Щеглова А., *«Над нами смеялись: вы, говорят, что — смертники?». Разговор военных из Южной Осетии и главы республики Анатолия Бибилова*, <https://zona.media/article/2022/05/03/bibilov>.

Stosunki niemiecko-ukraińskie: przeszłość i teraźniejszość

Streszczenie: Niniejszy artykuł podejmuje kwestię współpracy w zakresie militarnym, gospodarczym, politycznym i społecznym pomiędzy dwoma podmiotami areny międzynarodowej, Niemcami oraz niepodległą Ukrainą od końca lat 90. XX wieku do chwili obecnej. Aktualna sytuacja kryzysowa na Ukrainie całkowicie zmieniła działania polityczne państwa niemieckiego. Władze niemieckie skoncentrowały się głównie na pomocy gospodarczej i wojskowej dla Ukrainy, zdając sobie sprawę z możliwych zagrożeń dla krajów Europy Środkowo-Wschodniej. Artykuł zawiera również statystyki dotyczące niemieckiej pomocy wojskowej i gospodarczej dla Ukrainy. Ponadto Niemcy zapewniają duże wsparcie w zakresie społecznym obywatelom Ukrainy, czyli uchodźcom, którzy zostali zmuszeni do opuszczenia swojego kraju z powodu wojny. Opisane działania są analizowane pod kątem tego, jak podejmowane przez Niemców we współpracy z Ukrainą inicjatywy wpłynęły na bezpieczeństwo Ukrainy i dalszy przebieg wojny oraz na zmianę pozycji Niemiec w Europie Zachodniej.

Słowa kluczowe: bezpieczeństwo militarne, Ukraina, Niemcy, agresja Rosji, polityka społeczna.

Wstęp

Po odzyskaniu niepodległości Ukraina zaczęła nawiązywać współpracę z różnymi krajami, w tym z Europą Środkową-Wschodnią i Zachodnią. Jednym z pierwszych krajów, z którym Ukraina nawiązała stabilne stosunki, są Niemcy. Wymieniony wyżej kraj miał podobne wyzwania podczas formowania się państwowości. Niemcy, jako jeden z najbardziej wpływowych krajów UE, rozwijały się bardzo szybko, jednocześnie zwiększając swój potencjał militarny, nawiązując współpracę nie tylko z krajami Europy Zachodniej, ale także z krajami Europy Wschodniej, w tym z Ukrainą. Wymieniona współpraca występuje od początku powstania państwa i do dnia dzisiejszego na takich poziomach jak gospodarczy, polityczny i kulturalny. W chwili obecnej, oprócz wojskowego wymiaru pomocy Ukrainie, rząd niemiecki zapewnia także pomoc społeczną. W tej kwestii nie sposób nie wspomnieć o dużej liczbie uchodźców, którzy mają zapewniony pełny pakiet socjalny, w tym możliwość nauki języka niemieckiego.

Przedmiotem niniejszego artykułu jest analiza stosunków niemiecko-ukraińskich ze szczególnym uwzględnieniem pomocy wojskowej przed inwazją na pełną skalę oraz w okresie kryzysu wojennego, którego obecnie doświadcza Ukraina. Wśród 20 krajów, które udzieliły Ukrainie największego wsparcia, Niemcy znalazły się na 15 pozycji. Od początku wojny w 2022 roku przekazały one Ukrainie sprzęt wojskowy, w tym wiele wyrzutni rakiet, transportery opancerzone, pojazdy samobieżne i systemy obrony powietrznej. W ścisłej koordynacji ze swoimi europejskimi i międzynarodowymi partnerami zapewniają one Ukrainie wsparcie finansowe, polityczne i humanitarne, a także dostawy broni.

Tematem niniejszego artykułu są stosunki niemiecko-ukraińskie: przeszłość i teraźniejszość. Celem jest ukazanie najważniejszych form współpracy między Ukrainą a Niemcami przed pełnoskalową inwazją Rosji na Ukrainę (24 lutego 2022 roku) i podczas wojny. Pytaniami badawczymi, na jakie podjęto próby odpowiedzi, są: jakie rodzaje współpracy istniały pod koniec XX wieku i jakie zachowały się do chwili obecnej, jak współpraca z Niemcami wpływa na przebieg wojny na Ukrainie i w jaki sposób Niemcy wspierają Ukrainę w wojnie rozpoczętej przez Rosję.

1. Stosunki Ukrainy i Niemiec od końca XX wieku do początku pełnoskalowej wojny na Ukrainie (24.02.2022)

---

⁷⁰ Absolwentka studiów magisterskich na kierunku Stosunki Międzynarodowe, Katolicki Uniwersytet Lubelski Jana Pawła II, e-mail: veronikamir5@gmail.com.

Przed 24 lutego 2022 roku stosunki między Niemcami a Ukrainą były zróżnicowane i obejmowały różne obszary współpracy, takie jak polityka, gospodarka, kultura i bezpieczeństwo. Jak podkreśla Kamil Szubart, stosunki między tymi dwoma krajami ewoluowały w wyniku zmian politycznych, zarówno na arenie międzynarodowej, jak i wewnątrz obu państw⁷¹.

Warto nadmienić, że stosunki między niepodległą Ukrainą a Niemcami rozpoczęły się w latach 90. XX wieku, choć wcześniej istniała również współpraca z byłą Ukraińską SRR. Początkowo stosunki między oboma krajami miały charakter dyplomatyczny, a następnie gospodarczy i kulturalny. Po ogłoszeniu przez Ukrainę niepodległości 24 września 1991 roku Republika Federalna Niemiec uznała niepodległość Ukrainy 26 czerwca 1991 roku. W dniu 17 czerwca 1992 roku nawiązano stosunki dyplomatyczne między Ukrainą a FRN. Ambasada Ukrainy w Niemczech została otwarta w 1992 roku. Warto przypomnieć, że pierwszy niemiecki konsul generalny został otwarty w Kijowie w 1989 roku, jeszcze podczas istnienia Związku Radzieckiego. W 1992 roku Niemcy otworzyły ambasadę w Kijowie⁷².

Współpraca z Niemcami była bardzo potrzebna dla Ukrainy w pierwszych latach po ogłoszeniu niepodległości. Władze ukraińskie wyraźnie zrozumiały, że Niemcy są krajem, który może pomóc Ukrainie zwrócić się w kierunku Zachodu, zapewnić nowe możliwości i stać się gospodarczym wzorem do naśladowania w przyszłości. Powszechnie wiadomo, że po upadku ZSRR władze ukraińskie nie chciały stać się całkowicie prozachodnie, ponieważ więzi z Rosją i krajami wschodnimi były silne, a współpraca między byłymi republikami radzieckimi trwała do pewnego czasu. Władze niemieckie nie wiązały z Ukrainą wielkich nadziei zaraz po ogłoszeniu przez nią niepodległości. Niemcy postrzegały Ukrainę jako kraj postsowiecki, który posiadał taki sam aparat polityczny i gospodarczy jak w ZSRR⁷³.

Powszechnie wiadomo, że Niemcy i Ukraina mają nieco podobną historię, oba kraje są uważane za „stosunkowo” nowe. Zjednoczenie Niemiec (1990 rok) odegrało ważną rolę w europejskich procesach XX wieku⁷⁴. Podobnie jak Ukraina, która odzyskała niepodległość pod koniec XX wieku (1991 rok). Osiągnięcie przez Niemcy jedności w dniu 3 października 1990 roku na podstawie porozumień oznaczało przywrócenie ich własnego statusu geopolitycznego, który został utracony w wyniku dwóch wojen światowych. To samo w sobie sprawiło, że zjednoczone Niemcy stały się najbardziej wpływowym biegunem władzy praktycznie w centrum kontynentu europejskiego. W przestrzeni wschodniej i środkowo-wschodniej Niemcy zawsze miały decydujące znaczenie. Osiągnięcie jedności przez tak potężne państwo definitywnie umieściło je wśród wiodących podmiotów bezpieczeństwa w ramach państw europejskich⁷⁵.

Podobne pytania dotyczyły niepodległej Ukrainy: jakie perspektywy i wytyczne przedstawią władze, jak będą utrzymywane stosunki z byłymi republikami ZSRR i obecnie niepodległymi krajami. Kraje Europy Zachodniej nie mogły udzielić odpowiedzi na te pytania natychmiast po proklamowaniu niepodległości Ukrainy.

Nie jest tajemnicą, że stosunki niemiecko-ukraińskie nie rozwijały się zbyt intensywnie w porównaniu z innymi państwami, z którymi Ukraina nawiązała współpracę. W pierwszych latach po uzyskaniu przez Ukrainę niepodległości Niemcy, wraz z innymi krajami zachodnimi takimi jak Francja, Wielka Brytania, rozważały rozwiązanie problemów europejskich i kształtowanie stosunków z państwami grupy WNP, w tym z Ukrainą, wyłącznie w kontekście stosunków z Federacją Rosyjską. Władze

---

⁷¹ K. Szubart, *Intensyfikacja stosunków niemiecko-ukraińskich w okresie od Szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie do „rewolucji godności”*, Poznań 2016, nr 10, s. 315-327, <https://bibliotekanauki.pl/articles/521564> [1.12.2023].

⁷² R. Kryvonos, *Deutsch-ukrainische Beziehungen vor dem Machtwechsel in Deutschland 1998*, Berlin 2015, s. 88-90.

⁷³ Ibidem.

⁷⁴ *Meilensteine der deutschen Einheit*, Bundeszentrale für politische Bildung 2015, https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/bpb_TB_83_Meilensteine_BF.pdf [12.11.2023].

⁷⁵ A. Кудряченко, *Українсько-німецькі відносини в контексті глобальних змін на континенті*, Wrocław 2014, <http://www.zpz.uni.wroc.pl> [30.11.2023].

niemieckie zdawały sobie sprawę, że głównym partnerem dla Europy Zachodniej po upadku ZSRR będzie Rosja. Fakt ten był znany natychmiast po upadku ZSRR⁷⁶.

Pod koniec 1992 – na początku 1993 roku niemieckie kręgi rządowe ostatecznie zdecydowały, że orientacja na Rosję była błędem, i stosunki z Ukrainą powinny być traktowane jako niezależny i odrębny kierunek niemieckiej polityki zagranicznej, ponieważ bez suwerennej Ukrainy niemożliwe byłoby utrzymanie status quo, które rozwinęło się w Europie po zjednoczeniu Niemiec, a następnie ZSRR⁷⁷.

Począwszy od 1993 roku, Ukraina i Niemcy zaczęły podpisywać wspólne umowy, które były korzystne dla każdego kraju. W tym samym czasie kanclerz Kohl złożył swoją pierwszą wizytę w Kijowie jako członek delegacji przedstawicielskiej w czerwcu w 1993 roku⁷⁸.

Przeanalizowane dane wskazują również, że Niemcy chciały rozszerzyć współpracę z Ukrainą nawet w aspekcie naukowo-technicznym. Współpraca między Niemcami a Ukrainą w dziedzinie nauki i technologii jest bardzo zróżnicowana. Partnerami po stronie ukraińskiej są głównie grupy naukowców z instytutów Narodowej Akademii Nauk Ukrainy oraz z różnych uniwersytetów. Po stronie niemieckiej partnerami są uniwersytety, duże instytucje badawcze Fundacji Helmholtza, instytuty Towarzystw Badawczych Maxa Plancka i Fraunhofera, Towarzystwo Leibniza oraz przedsiębiorstwa prywatne. Obecnie aspekt ten jest też obecny⁷⁹.

Współpraca odbywa się również poza ramami wsparcia państwowego: oprócz oficjalnie zarejestrowanych projektów, mają miejsce również nieformalne kontakty, takie jak prywatne zaproszenia niemieckich naukowców do ukraińskich kolegów, które prowadzą do wspólnych projektów. Spotkania Grupy Roboczej ds. Współpracy Naukowo-Technicznej między Federalnym Ministerstwem Edukacji i Badań Naukowych a Ministerstwem Edukacji i Nauki Ukrainy identyfikują wspólne priorytety i ułatwiają zaangażowanie nowych partnerów z różnych dziedzin badań we wspólne projekty badawcze⁸⁰.

Z dużą dozą prawdopodobieństwa można stwierdzić, że jedną z ważnych kwestii współpracy niemiecko-ukraińskiej jest kwestia wojskowa. Niemcy są uważane za jeden z najsilniejszych krajów Europy Zachodniej, z ogromnym arsenałem broni. Ponadto warto pamiętać, że Niemcy należą do NATO, a Ukraina nie.

Niemiecki rząd nie chce, żeby broń znajdująca się wewnątrz kraju była przekazywana krajom spoza NATO. Jeszcze przed inwazją na pełną skalę, która miała miejsce 24 lutego 2022 roku, w styczniu 2022 roku Kijów wielokrotnie prosił Berlin o dostarczenie mu broni w związku z gromadzeniem się rosyjskich wojsk u jego granic, ale nowo wybrana niemiecka minister spraw zagranicznych Annalena Berbock odrzuciła taką możliwość, również z obawy przed dalszą eskalacją i ze względu na historię Niemiec⁸¹.

Warto pamiętać o historycznym aspekcie, który jest zawsze obecny w międzynarodowych działaniach Niemiec. Niemcy często odwołują się do własnej historii, a także do historii innych państw, które miały jakieś sprzeczności, wojny itp. z tym krajem. Historycznie rzecz biorąc, niemiecka opinia publiczna jest pacyfistyczna. Ten pacyfizm został szczególnie wzmocniony w kontekście wojen bałkańskich w latach 90. XX wieku, które doprowadziły do poważnej imigracji i fal migracyjnych, które ogarnęły Niemcy. Wielu Niemców pamięta falę migracyjną z 2015 roku, która doprowadziła do wejścia do parlamentu partii „Alternatywa dla Niemiec”. Zatem każdy poważny konflikt w centrum Europy jest

---

⁷⁶ M. Siekierka, *Polityka Niemiec w stosunku do proklamacji ukraińskiej niepodległości i jej następstwa w ostatniej dekadzie XX wieku*, Portal Czasopism Naukowych 2022, s. 378, <https://www.ejournals.eu> [10.10.2023].

⁷⁷ *Institut für Europäische Politik*, <https://iep-berlin.de/de/projekte/erweiterung-nachbarschaft-und-zentralasien/gurn/deutsch-ukrainischen-beziehungen/> [27.10.2023].

⁷⁸ K. Szczerski, *Helmut Kohl był patronem ułożenia relacji polsko-niemieckich po zjednoczeniu Niemiec*, 16.06.2017, <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/szczerski-kohl-byl-patronem-ulozenia-relacji-polsko-niemieckich-po-zjednoczeniu-niemiec,10355> [8.10.2023].

⁷⁹ *Науково-технічна співпраця*, Посольство Федеративної Республіки Німеччини, Київ, <https://kiew.diplo.de/ua-uk/themen/wirtschaft/-/1337184> [15.11.2023].

⁸⁰ Ibidem.

⁸¹ Ibidem.

dla Niemców bardzo przerażający i nie sposób tego nie zrozumieć. To jest kraj, w którym emocje i pamięć historyczna są przekazywane z pokolenia na pokolenie⁸².

Pomimo nawet tego czynnika przed początkiem wojny na pełną skalę Niemcy i Ukraina utrzymywały współpracę w zakresie bezpieczeństwa, zwłaszcza w kontekście wydarzeń na obszarze Europy Wschodniej, takich jak konflikt na wschodnich obszarach Ukrainy (obwód doniecki i obwód ługański), aneksja Krymu przez Rosję w 2014 roku oraz ogólne kwestie bezpieczeństwa regionalnego. Niemcy publicznie wyrażały wsparcie dla suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy, w tym potępienie aneksji Krymu przez Rosję. Niemcy były zaangażowane w działania polityczne i dyplomatyczne na rzecz obrony praw Ukrainy. W żadnym przypadku nie chodziło o pomoc militarną. Jeszcze w 2014 roku zarówno społeczeństwo zachodnie, jak i społeczeństwo ukraińskie zauważyły, że Niemcy pragnęły rozwiązać sytuację w sposób dyplomatyczny, a nie militarny.

Warto w tym miejscu nadmienić, że Niemcy podjęły próbę wykorzystania politycznych i gospodarczych nacisków w celu rozwiązania konfliktu rosyjsko-ukraińskiego jeszcze w 2014 roku. Kluczowym działaniem było nałożenie sankcji na Rosję. Niemcy były jednym z krajów Unii Europejskiej wspierającym wprowadzenie sankcji wobec Rosji w odpowiedzi na aneksję Krymu i zaangażowanie Rosji w konflikt na wschodnich obszarach Ukrainy. Sankcje te miały na celu wywrzeć presję na Rosję w celu zmiany jej działań. Przedstawiciele zachodniej dyplomacji byli przekonani, że sankcje mogły zostać wykorzystane do nacisku na Rosję⁸³.

Ponadto w 2014 roku Ukraina zreformowała swój system wojskowy. Było to bezpośrednio związane z rosyjską agresją we wschodniej Ukrainie i okupacją Krymu. Reformy są wdrażane z pomocą NATO i zgodnie ze standardami NATO. W ścisłej współpracy z partnerami zagranicznymi opracowywane są wspólne programy szkoleniowe dla ukraińskiego wojska oraz inicjatywy legislacyjne. Zagraniczni partnerzy zapewniają również pomoc finansową i logistyczną⁸⁴.

Niemcy współpracowały z Ukrainą w zakresie bezpieczeństwa regionalnego, zwłaszcza poprzez wspieranie działań w ramach struktur NATO i innych mechanizmów bezpieczeństwa europejskiego. Współpraca ta obejmowała wymianę informacji, wspólne ćwiczenia oraz inne inicjatywy mające na celu wzmocnienie bezpieczeństwa w regionie.

Oprócz tego Niemcy wspierały Ukrainę w procesie reform wojskowych, pomagając w modernizacji i profesjonalizacji ukraińskich sił zbrojnych. Współpraca obejmowała również szkolenia i wymianę doświadczeń. Jak pokazało doświadczenie, niemieckie szkolenie przyniosło sukcesy w pierwszej fazie wojny na pełną skalę w 2022 roku, dlatego uważano współpracę do 2022 roku w zakresie szkolenia wojskowego za jeden z najlepszych rodzajów współpracy między Ukrainą a Niemcami⁸⁵.

Przez długi czas od początku wojny w Donbasie Niemcy były aktywne w wysiłkach dyplomatycznych mających na celu osiągnięcie pokojowego rozwiązania konfliktu na wschodnich obszarach Ukrainy. Niemieckie zaangażowanie obejmowało udział w negocjacjach i wspieranie inicjatyw mających na celu osiągnięcie stabilności w regionie.

W 2014 roku urzeczywistniono również Normandzką czwórkę, w skład której wchodziły Niemcy, Ukraina, Francja i Rosja. Powszechnie znany jest fakt, że spotkania tej grupy nie przyniosły

---

⁸² K. Гассельбах, *П'ять років з біженцями: чи впоралася ФРН з кризою 2015 року*, 2020, <https://www.dw.com/uk/piat-rokiv-z-bizhentsiamy-chy-vporalasia-nimechchyna-z-kryzoiu-2015-roku/a-54690799> [31.01.2024].

⁸³ S. Fischer, *Diplomatie im Kontext des russischen Überfalls auf die Ukraine*, SWP-Aktuell, 2023, https://www.swp-berlin.org/publications/products/aktuell/2023A56_UkraineKrieg_Diplomatie.pdf [28.12.2023].

⁸⁴ *Українська армія за стандартами НАТО: реформа без запрошення в Альянс*, 2014, <https://web.archive.org/web/20180104014103/http://www.dw.com/uk/українська-армія-за-стандартами-нато-реформа-без-запрошення-в-альянс/a-18092149> [25.10.2023].

⁸⁵ І.М. Манаєнко, *Тенденції торгівельно-економічної співпраці України та Німеччини. Світове господарство та міжнародні економічні відносини*, Київ 2017, s. 43-45.

żadnych pozytywnych rezultatów dla Ukrainy⁸⁶. Podpisano porozumienia mińskie, które przestały istnieć praktycznie od 24 lutego 2022 roku⁸⁷.

2. Stosunki Ukrainy i Niemiec po rozpoczęciu pełnoskalowej wojny Rosji przeciwko Ukrainie (od 24.02.2022)

Ukraina i Niemcy prowadziły ścisłą współpracę od samego początku narodzin tych dwóch krajów aż do wybuchu wojny na pełną skalę (24 lutego 2022 r.). Wraz z wybuchem wojny stosunki między krajami stały się neutralne, a następnie powróciły do dawnej współpracy.

Biorąc pod uwagę wszystkie działania Niemiec na rzecz Ukrainy, wydaje się, że jednym z negatywnych momentów współpracy między Ukrainą a Niemcami jest znaczące opóźnienie Niemiec w dostawach ciężkiej broni na Ukrainę. Wydarzenia te miały miejsce latem 2022 roku. Opóźnienie to częściowo wpłynęło na przebieg wojny, zwłaszcza na pierwszą fazę. Sojusznicy Niemiec negocjowali przyspieszenie dostaw broni na Ukrainę, ale nie przyniosło to oczekiwanego rezultatu, a stosunki Ukrainy z Niemcami stały się napięte. Negocjacje były prowadzone na najwyższych szczeblach i są w trakcie do chwili obecnej⁸⁸.

Według Ministra Spraw Zagranicznych Berbocka decyzja niemieckiego rządu o dostarczeniu broni została podjęta z powodów historycznych, pamiętając atak hitlerowskich Niemiec na Związek Radziecki podczas II wojny światowej. W swoim uzasadnieniu niemieckie władze posłużyły się tezą, że myśl o tym, że niemiecka broń mogłaby zostać użyta do zabijania Rosjan, jest bardzo trudna dla wielu Niemców. Podobnie jak przed wojną, Niemcy zwykle powołują się na historyczne powody, aby uniknąć zajmowania się takimi kwestiami wojskowymi, ale władze ukraińskie w tym przypadku wskazują na to samo. Niemcy ponoszą również odpowiedzialność wobec ludności Ukrainy, gdzie podczas nazistowskiej okupacji zginęło co najmniej osiem milionów ludzi⁸⁹.

We współczesnych realiach politycznych nie należy mylić przeszłości historycznej ze rzeczywistością. Zmienił się porządek świata i relacje między krajami. Jeśli dopuścimy ideę, że historycznie kraje były sobie wrogię, nie byłoby takiej współpracy między wieloma krajami, jaka jest teraz, na przykład między Niemcami a Polską, między Polską a Ukrainą. Ponadto w pierwszej fazie wojny w niemieckim rządzie nie było przekonania, że niemiecka broń może pomóc Ukrainie. Dopiero później, gdy Stany Zjednoczone ogłosiły ćwiczenia ukraińskiej armii, niemieckie władze przekazały jej część swojego arsenału.

Jak wskazuje Henning Otte, chrześcijański demokrat, decydującym czynnikiem nie jest tutaj oryginalny projekt broni, ale jej przeznaczenie przez właściciela. Nie sposób nie zgodzić się z tym pomysłem, ponieważ ważne było, aby ukraińskie wojsko mogło używać broni, a nie tylko ją posiadać⁹⁰.

Warto w tym miejscu nadmienić o społecznym aspekcie współpracy między Ukrainą a Niemcami, a mianowicie o pomocy Niemiec w przyjmowaniu dużej liczby uchodźców, około 1132000 (stanem na koniec stycznia 2024 roku), ale ta liczba stale rośnie, ponieważ Niemcy zapewniają uchodźcom jedne z najlepszych warunków, zapewniając im różne pakiety socjalne, w tym bezpłatne kursy języka niemieckiego na różnych poziomach⁹¹.

---

⁸⁶ И. Богинская, *Коммуникация миротворческой миссии на востоке Украины*, nr 15, 2021, <https://www.ejournals.eu> [30.11.2023].

⁸⁷ *Комплекс мер по выполнению Минских соглашений*, OSCE 2014, <https://www.osce.org/files/f/documents/5/b/140221.pdf> [10.10.2023].

⁸⁸ *Another round of talks between Ukraine and Germany on concluding bilateral security commitments took place*, President of Ukraine, official website <https://www.president.gov.ua/en/news/vidbuvsya-chergovij-raund-peregovoriv-mizh-ukrayinoyu-ta-nim-88601> [1.02.2024].

⁸⁹ Ibidem.

⁹⁰ *Bundestag berät über Unterstützung der Ukraine*, Deutscher Bundestag, <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2024/kw03-de-ukraine-986472> (dostęp z dnia 01.02.2024).

⁹¹ *Bundesministerium des Innern und für Heimat*, <https://www.bmi.bund.de/DE/startseite/startseite-node.html> [14.12.2023].

Od 24 lutego 2022 roku całkowite bezpośrednie wsparcie Niemiec dla Ukrainy wyniosło 17 mld euro (według stanu na koniec grudnia 2023 roku). W ten oto sposób opiera się ono na długotrwałej współpracy i jest uzupełnieniem wsparcia udzielanego za pośrednictwem europejskich i wielostronnych kanałów i instytucji, w tym UE.

Jednym z kluczowych punktów, które są obecne w stosunkach wojskowych między Ukrainą a Niemcami, jest wspólna deklaracja od 14 maja 2023 roku. Do najważniejszych postanowień w wymienionej deklaracji należy następujące:

- Prezydent Ukrainy i Kanclerz Republiki Federalnej Niemiec potwierdzili swoje jednoznaczne potępienie trwającej wojny Rosji przeciwko Ukrainie. Niemcy pozostają niezachwiane w swoim zaangażowaniu na rzecz niepodległości, suwerenności i integralności terytorialnej Ukrainy.
- Niemcy wyrażają uznanie dla determinacji i odwagi narodu ukraińskiego i jego sił zbrojnych w obronie przed rosyjską agresją i zapewnieniu Ukrainie wolnej i demokratycznej przyszłości. Niemcy będą kontynuować swoje polityczne, finansowe, humanitarne i wojskowe wsparcie dla Ukrainy tak długo, jak będzie to konieczne - indywidualnie i poprzez międzynarodową współpracę w ramach Unii Europejskiej, G7, NATO, ONZ i innych formatów.
- Niemcy wniosły bezprecedensowy, znaczący i potężny wkład w pomoc wojskową dla Ukrainy, przekazując z własnych zapasów lub nabywając różnorodne systemy uzbrojenia, w tym cenne i skuteczne raketowe i artyleryjskie systemy obrony powietrznej, czołgów głównych Leopard 1 i 2, bojowych wozów piechoty Marder, opancerzonych wozów bojowych, systemów artyleryjskich, radarów obserwacji powietrznej i radarów przeciwbateryjnych, a także ton amunicji do czołgów, artylerii, obrony powietrznej i broni palnej. Chociaż przewiduje się, że w 2024 roku Niemcy udzielą Kijowowi o 40% mniej pomocy wojskowej niż rok wcześniej⁹².

Oprócz tego warto pamiętać, że w ścisłej współpracy z partnerami Niemcy utworzyły również centra wsparcia i konserwacji dla dostarczonych systemów. Ponadto Niemcy przeznaczyły łącznie ponad 11 miliardów euro na 2023 rok i kolejne lata na dalsze wsparcie wojskowe dla Ukrainy. Niemcy będą nadal wspierać Ukrainę we wzmacnianiu jej zdolności obronnych poprzez dostarczanie wyspecjalizowanych pakietów nowego sprzętu wojskowego. Grupa kontaktowa Ramstein ds. obrony Ukrainy jest ważną platformą koordynacji pomocy wojskowej i obronnej dla Ukrainy⁹³.

Według danych Ministerstwa Gospodarki i Technologii Niemiec, niemieckie władze zezwoliły na dostarczenie Kijowowi broni o wartości 1,65 mld euro w pierwszej połowie 2023 roku, co automatycznie czyni Ukrainę największym odbiorcą. Według raportu, w pierwszych sześciu miesiącach tego roku agencja wydała indywidualne zezwolenia na eksport broni o wartości około 5,22 mld euro, w porównaniu do 4,16 mld euro w tym samym okresie w 2022 roku⁹⁴.

Jednocześnie 27 czerwca 2023 roku pułkownik Herold Otten, poseł do Bundestagu z partii Alternatywa dla Niemiec, członek komisji obrony i członek grupy parlamentarnej NATO, zażądał od zachodnich polityków zaprzestania dostaw broni na Ukrainę. Jego zdaniem, takie wsparcie wpływa na zdolności obronne państw europejskich. Przywódcy europejscy negatywnie odebrali tę koncepcję i kontynuowali przekazywanie broni Ukrainie.

Mimo pomocy wojskowej Niemcy zapewniają Ukrainie kompleksową pomoc cywilną, w tym wsparcie finansowe, humanitarne i nadzwyczajne, w tym wsparcie dla odbudowy zniszczonej infrastruktury cywilnej, dróg i mostów, a także pomoc dla Ukrainy w naprawie i odbudowie zniszczonej infrastruktury energetycznej i wodnej. W ramach solidarności z Ukrainą Niemcy zapewniły domy i schronienie dla ponad 1 miliona ukraińskich uchodźców oraz świadczenia socjalne dla osób w potrzebie.

Powszechnie wiadomo, że Niemcy, wraz z organizacjami międzynarodowymi oraz europejskimi i międzynarodowymi partnerami, są zaangażowane w odbudowę Ukrainy. Każdy kraj UE może

⁹² *Спільна декларація України та Німеччини 14.05.2023*, Офіційне інтернет-представництво Президента України, <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-nimechchini-82893> [31.01.2024].

⁹³ Ibidem.

⁹⁴ *Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz*, <https://www.bmwk.de/Navigation/DE/Home/home.html> [18.11.2023].

wybrać konkretny region Ukrainy, który otrzyma środki na jego odbudowę. Chodzi jednak nie tylko o wsparcie finansowe, ale także naukowe. Naukowcy i specjaliści z różnych dziedzin mogą przyczynić się do odbudowy Ukrainy dzięki już istniejącemu szybszemu planowi⁹⁵.

Zakończenie

Analizując historycznie ukształtowane stosunki między niepodległą Ukrainą a Niemcami, warto nadmienić, że rozwijały się one dynamicznie. Nie sposób powiedzieć, że Niemcy nie postrzegały Ukrainy jako konkretnego partnera, działania niemieckie były ukierunkowane na kooperację wschodnią. Ponadto nowo powstałe państwo w 1991 roku, Ukraina, zdawało sobie sprawę, że nawiązanie kontaktów ze światem zachodnim pomoże mu rozszerzyć swoje możliwości nie tylko w aspektach politycznych i gospodarczych, ale także militarnych.

Obecnie stosunki niemiecko-ukraińskie koncentrują się bardziej na aspekcie wojskowym. Ukraina oczekuje większej pomocy od swoich niemieckich partnerów każdego miesiąca, ponieważ jest oczywiste, że bez niemieckiej pomocy wojskowej Ukraina nie będzie w stanie szybko wygrać. Ważne jest również to, że inwazja Rosji na Ukrainę skłoniła Niemcy do porzucenia wieloletniej powściągliwości w polityce zagranicznej i bliskiej współpracy z Rosją.

Wojna rosyjsko-ukraińska sprawiła również, że polityka zagraniczna Niemiec zmieniła się na niekorzyść Rosji. Władze niemieckie podkreślają również, że w 2010 roku strategicznym celem Niemiec i UE było osiągnięcie partnerstwa z Rosją. Jednak od 2014 roku koncepcja ta nie była realizowana w praktyce. Z dużą dozą prawdopodobieństwa można stwierdzić, że obecnie Niemcy znajdują się w nowym układzie współrzędnych, w którym pojawiają się nowi sojusznicy i nowi wrogowie.

Współpraca gospodarcza jest również rozwinięta na bardzo wysokim poziomie, obejmująca zakup specjalnej broni wojskowej dla Ukrainy, pomoc dla Ukrainy w formie specjalnych pakietów, który Niemcy regularnie wysyłają. Aspekt społeczny jest też obecny, ale w tej chwili tylko ze strony Niemiec, ponieważ Ukraina, z powodu wojny, jest bardziej skoncentrowana na polityce społecznej własnych obywateli w kraju.

Z dużą dozą prawdopodobieństwa stosunki niemiecko-ukraińskie będą się rozwijać dynamicznie. Na pewno nie przestaną istnieć, ponieważ Ukraina widzi w państwie niemieckim ogromny potencjał i wsparcie. Z kolei Niemcy postrzegają Ukrainę jako terytorium do rozszerzenia swojej polityki gospodarczej, wschodnią flankę, która zawsze była istotna. Poza tym przyszła współpraca zależy od jednego bardzo ważnego czynnika – zakończenia wojny na Ukrainie i jej wyników. Niemcy już przedstawiły Ukrainie możliwe plany odbudowy, ale tylko po zakończeniu wojny będzie możliwość ich realizacji.

---

⁹⁵ О. Колесніченко, *Шефство країн над відбудовою регіонів: чи спрацювала ідея Зеленського*, Українська Правда, 10.11.2023, <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/10/706443/> [31.01.2024].

Bibliografia:

Артыкулы наукове:

Kryvonos R., *Deutsch-ukrainische Beziehungen vor dem Machtwechsel in Deutschland 1998*, Berlin 2015, s. 88-90.

Siekierka M., *Polityka Niemiec w stosunku do proklamacji ukraińskiej niepodległości i jej następstwa w ostatniej dekadzie XX wieku*, Portal Czasopism Naukowych 2022, s. 378.

Szubart K., *Intensyfikacja stosunków niemiecko-ukraińskich w okresie od Szczytu Partnerstwa Wschodniego w Wilnie do „rewolucji godności”*, Poznań 2016, nr 10, s. 315-327.

Манаєнко І., *Тенденції торгівельно-економічної співпраці України та Німеччини. Світове господарство та міжнародні економічні відносини*, Київ 2017, s. 43-45.

Źródła internetowe:

Another round of talks between Ukraine and Germany on concluding bilateral security commitments took place, President of Ukraine, <https://www.president.gov.ua/en/news/vidbuvsya-chergovij-raund-peregovoriv-mizh-ukrayinoyu-ta-nim-88601>.

Bundesministerium des Innern und für Heimat, <https://www.bmi.bund.de/DE/startseite/startseite-node.html>.

Bundesministerium für Wirtschaft und Klimaschutz, <https://www.bmwk.de/Navigation/DE/Home/home.html>.

Bundestag berät über Unterstützung der Ukraine, Deutscher Bundestag <https://www.bundestag.de/dokumente/textarchiv/2024/kw03-de-ukraine-986472>.

Fischer S., *Diplomatie im Kontext des russischen Überfalls auf die Ukraine*, SWP-Aktuell, 2023 https://www.swp-berlin.org/publications/products/aktuell/2023A56_UkraineKrieg_Diplomatie.pdf.

Institut für Europäische Politik, <https://iep-berlin.de/de/projekte/erweiterung-nachbarschaft-und-zentralasien/gurn/deutsch-ukrainischen-beziehungen/>.

Meilensteine der deutschen Einheit, Bundeszentrale für politische Bildung 2015 https://www.bpb.de/system/files/dokument_pdf/bpb_TB_83_Meilensteine_BF.pdf.

Szczerski K., *Helmut Kohl był patronem ułożenia relacji polsko-niemieckich po zjednoczeniu Niemiec*, 16.06.2017, <https://www.prezydent.pl/kancelaria/aktywnosc-ministrow/szczerski-kohl-byl-patronem-ulozenia-relacji-polsko-niemieckich-po-zjednoczeniu-niemiec,10355>.

Богинская И., *Коммуникация миротворческой миссии на востоке Украины*, nr 15, 2021, <https://www.ejournals.eu>.

Гассельбах К., *П'ять років з біженцями: чи впоралася ФРН з кризою 2015 року*, 2020, <https://www.dw.com/uk/piat-rokiv-z-bizhentsiamy-chy-vporalasia-nimechchyna-z-kryzoiu-2015-roku/a-54690799>.

Колесніченко О., *Шефство країн над відбудовою регіонів: чи спрацювала ідея Зеленського*, Українська Правда, <https://www.epravda.com.ua/publications/2023/11/10/706443/>.

Комплекс мер по выполнению Минских соглашений, OSCE 2014 <https://www.osce.org/files/f/documents/5/b/140221.pdf>.

Кудряченко А., *Украинско-немецкие отношения в контексте глобальных перемен на континенте*, Вроцлав 2014 <http://www.zpz.uni.wroc.pl>.

Науково-технічна співпраця, Посольство Федеративної Республіки Німеччини, Київ, <https://kiew.diplo.de/ua-uk/themen/wirtschaft/-/1337184>.

Спільна декларація України та Німеччини, Офіційне інтернет-представництво Президента України <https://www.president.gov.ua/news/spilna-deklaraciya-ukrayini-ta-nimechchini-82893>.

Українська армія за стандартами НАТО: реформа без запрошення в Альянс, 2014 <https://web.archive.org/web/20180104014103/http://www.dw.com/uk/українська-армія-за-стандартами-нато-реформа-без-запрошення-в-альянс/a-18092149>.